

II. NYELV ÉS IRODALOM

MUTATVÁNY A JUHÁSZ-SZÓTÁRBÓL

Összeállította: BENKŐ LÁSZLÓ

Sok-sok kísérletezés, hazai és külföldi tapasztalatcsere során formálódott ki Juhász Gyula költői nyelvének az a feldolgozási módja, amelyet „A Juhász-szótár próbafüzete” címmel állítottam össze. [1] A már korábban rögzített elvi alapvetések [2], valamint a szerkezeti felépítés tervszövege [3] a gyakorlati kivitelezésben is alkalmasnak, megfelelőnek bizonyult. De már a szócikkek kidolgozásának egyes részletkérdéseiben többféle változtatásra volt szükség; legalábbis ezt kívánták meg bizonyos gyakorlati, célszerűségi szempontok. Tehát az alább következő mutatvány elvi alapvetésében, felépítési rendszerében megegyezik a Próbafüzetben közölt szócikkekkel, csupán a cikkek egyes részeinek kidolgozásmódjában van több-kevesebb eltérés.

Mínthogy bizonyos ismétlések a különböző szócikkekben a szótár természetéből adódóan elkerülhetetlenek (pl. az „Emlékké szépül a remény” mondatnak három címszó alatt kell szerepelnie) fontos, hogy legalább egyazon szócikken belül ne legyen ismétlődés. Ezt a racionalizálási törekvést a Próbafüzetben oly módon igyekeztem megvalósítani, hogy az értelmezés után közölt költői szöveget a stilisztikai értékelés, illetve mondattani szerep megjelölése céljából utalással, a leőhelynek megfelelő indexszámmal (törtésszámmal) jelöltem. Ez az eljárás kétségtől sok helymegtakarítással jár, a statisztikai módszerekkel dolgozó kutatónak is segítséget nyújt, de nagyon nehézkes, és semmiképpen sem alkalmas a szélesebb körű, gyakorlati célok, iskolai oktatás, nyelv-művelés stb. segítésére. Márpedig a tudományról, a kutatómunka céljáról vallott, mai felfogásunkkal merőben ellentétes volna az olyan álláspont, amely nem venné figyelembe a gyakorlati, társadalmi igényeket. A szótárnak tehát feleletet kell adnia nemcsak arra a kérdésre, hogy a költői mű valamely szava hogyan, milyen jelentésben értelmezendő vagy értelmezhető egy bizonyos szöveg keretében (persze ez is feladata), hanem arra nézve is közvetlen tájékoztatást kell nyújtania, hogy egy gyakori melléknév milyen jelzős szerkezetekben fordul elő, hogy valamely igének milyen határozói vonzatai vannak, hogy költőnknek melyek a gyakori (akár másunnan vett, akár maga gyártotta) állandósult kifejezésformái (kliséi), hogy melyik igéhez milyen igekötőket illeszt, hogy egy bizonyos névszónak milyen jelzőit, milyen ragozott alakjait alkalmazza stb., stb. Az ilyen és hasonló gyakorlati követelmények késztettek arra, hogy az egyes szócikkeken belüli rendszerezést módosítsam.

Szívesen elfogadtam a Petőfi-szótár szerkesztőjének, GÁLDI LÁSZLÓnak azt a javaslatát, hogy a stilisztikai értékelésre és mondatbeli szerepre vonatkozó megjegyzéseket ne külön pontban, hanem közvetlenül az idézet után jelöljem meg. Ez az elrendezés viszont maga után vonta azt a kívánalmat, hogy az egyes megjelölések — főleg a többé-kevésbé töretlen úton mozgó, de

a JuSZ-nak sajátos jellegét elsősorban megadó stilisztikai értékelések — könnyen, egyszerűen, és röviden alkalmazható rendszerét dolgozzuk ki. (E kérdés-csoporttal ehelyütt nem foglalkozom részletesen; a leglényegesebb kérdésekben eligazít a rövidítések jegyzéke).

A külföldi írói szótárak, illetve szótári munkálatok tapasztalata azt mutatja, hogy az egyes szócikkek szerkezeti rendszerében bizonyos rugalmasságnak kell érvényesülnie. Tehát nem lehet valamennyi szócikket pontosan ugyanarra a sémára szerkeszteni. Persze ez legkevésbé sem jelentheti a szótári rend kötöttségének felbomlását, hiszen enélkül a szótár áttekinthetetlen volna, amint ezt az ÉrtSz szerkesztősege is megállapította. [4] De éppen a gyakorlati használhatóság, az áttekinthetőség céljából különbséget kell tennünk olyan szócikkek között, amelyek mindössze egy-két előfordulású címszót tartalmaznak, és olyanok között, amelyek előfordulási száma esetleg több százra rúg (vö. pl. *fa*, *fehér* címszók cikkei).

Az itt következő mutatóvány a kritikai kiadás megjelenésének hosszas késése miatt a Juhász Gyula összes versei (Szépirodalmi Kiadó, 1959.) alapján készült. Az *f* kezdőbetűs szók anyagának egy részét tartalmazza kihagyás nélkül. A közölt szócikkek száma — száz címszó — elenyésző ugyan a szótár egészéhez viszonyítva, de — hihetőleg — elegendő ahhoz, hogy reális képet nyújtson nemcsak az egyes szócikkek kidolgozásáról, hanem a készülő szótár egészének jellegéről és arányairól is.

JEGYZETEK

[1] I. OK. XVII, 307—30

[2] Felsorolva uo.

[3] Vö. BENKŐ LÁSZLÓ, Juhász Gyula költői nyelvének szótári feldolgozása. Szegedi Ped. Főisk. Évk. 1957. 5—26

[4] Vö. ORSZÁGH LÁSZLÓ, A szótárírás elmélete és gyakorlata a magyar nyelv értelmező szótárában. Nyelvud. Ért. 36. 7

Rövidítések

<i>Al</i>	alany	<i>konkr</i>	konkrét (érzékelhető) jelen-
<i>Allaph</i>	állapothatározó		tésben
<i>Allit</i>	alliteráció (szókezdő han-	<i>kenyelvi</i>	köznyelvi
	gok azonossága)	<i>m</i>	mondat
<i>Allítm</i>	állítmány	<i>megsz</i>	megszólítás
<i>átv</i>	átvitt értelmű, átvitt ér-	<i>megszem</i>	megszemélyesítés
	telemben	<i>metaf</i>	metafora
<i>birt</i>	birtokos	<i>meton</i>	metonimia
<i>Birtj</i>	birtokos jelző	<i>mn</i>	melléknév
<i>c</i>	cím, verscímbe szereplő	<i>Msz</i>	mondatszerű, mondatot he-
	szó		lyettesítő (mondatszó)
<i>erős</i>	erősítő, erősítést kifejező	<i>műv</i>	műveltető
<i>ért</i>	értelemben, értelmezésben	<i>nép</i>	népnyelvi, népies stílusban
<i>Ért</i>	értelmező		szokásos
<i>felke</i>	felkiáltás, -ó mód	<i>népd</i>	népdal
<i>felsz</i>	felszólítás, -ó mód	<i>Ö</i>	szóösszetételek (igekötős
<i>fig etim</i>	figura etimologica (szótó		igék), illetve szóképzések
	ismétlése)	<i>párbesz</i>	párbeszéd

<i>fn</i>	főnév	<i>párh</i>	hasonló szerkezetek egymás- utánja
<i>Fokh</i>	fokhatározó		
<i>gramm</i>	<i>szerk</i> a köznyelvben nem v. ritkán használt nyelv- tani szerkezet	<i>rendszer</i>	rendszerint
		<i>rím</i>	szokatlan, különleges rímfaj- tával kiemelve
<i>halm</i>	halmozás, -sal kiemelve	<i>ritk</i>	ritkán előforduló, szokatlan
<i>hangf</i>	hangfestő, -festéssel ki- emelve	<i>ritm</i>	erőteljes ritmusával kiemel- kedő
<i>hangh</i>	hangsorral, hangok össze- rétével kapcsolatos zenei hatás	<i>ritm párh</i>	azonos ritmusú párhuzamos szerkezet
<i>hangut</i>	hangutánzó, hangutánzás- sal kiemelve	<i>sejt</i>	nem világos, sejtelmes
		<i>stylc</i>	styl coupé (rövid, széttört mendatok)
<i>hasonl</i>	hasonlat(ban előforduló szó)	<i>Sz</i>	szólás
<i>Hat</i>	határozó	<i>SzegSz</i>	Bálint, Szegedi szótár
<i>Helyh</i>	helyhatározó	<i>szimb</i>	szimbólum
<i>homály</i>	pontosan nem v. többféle- képpen értelmezhető szó	<i>szimmetr</i>	egymást pontosan fedő, azonos szerkezetek
<i>hsz</i>	határozószó	<i>szineszt</i>	szinesztézia (más érzékte- rületre tartozó v. egymás- tól élesen elütő fogalmak egybekapcsolása)
<i>ign</i>	igenév		számnév
<i>irod</i>	(szép)irodalmi nyelvben	<i>szn</i>	személynév
<i>ism</i>	ismétlődő, ismétléssel ki- emelve	<i>sznévm</i>	személynévmás
<i>kép</i>	költői képben előforduló szó		
<i>kérd</i>	kérdés		
<i>szókapcs</i>	szokatlan, kiemelkedő szó- kapcsolat (a köznyelvben nem v. kevésbé használa- tos)		
<i>szór</i>	szórend (szokatlan)		
<i>szrag</i>	személyrag		
<i>Tá</i>	tárgy		
<i>tn</i>	tárgyatlan		
<i>told</i>	A mondathoz mintegy utó- lag toldott szó		
<i>ts</i>	tárgyas		
<i>tul</i>	tulajdonnév		
<i>új</i>	újszerű (valószínűleg a költőtől származó)		
<i>vál</i>	választékos		
<i>vleg</i>	valószínűleg		
<i>(?)</i>	bizonytalan		
<i>(-)</i>	negatív értékű		
<i>-</i>	a címszó (esetleg más szó) ismétlésének jele; tilde		
<i>ÉrtSz</i>	A m. nyelv értelmező szó- tára		
<i>JuSz</i>	Juhász Gy. költői nyelv- nek szótára		

fa fn.

fát fában, fából, fán, fáról, fához, fának; fák, fákat, fákba, fákon, fákra, fáknak; fám, fája, fáját, fájáról

1. Magas növesű, hosszú életű növény, amelynek vastag törzse csak bizonyos magasságban fejleszt ágakat, lombcezatot; élőfa (főleg lombja) *fák* 872/c Sötéten silbakolnak még a *fák* 38/14 Szókapcs, megszám Al És látni *fát, hol új virágot ingat Új tavasz* 268/8 á ism, gramm szerk (igeneves) Tá Jancsi szépen kötözi őket a *fákra* 276/10 Szemléltető tényközlő Helyh az *ősz a fákra rátipor* 383/14 Szókapcs, kép Helyh (Állandó h) Száll vén tetőkre, *fákra bús kitartón* 405/5 Halm, szókapcs Helyh (állandó) *Fák fölött a béke kékje leng* 445/12 Allit, ritm szerk Helyh *A hold ragyog a fák felett* 457/11 Allit, szemléltető Helyh *Egy fának fája levele* 458/5 Allit, kép Birtj *Az alkony oson már Fák lombja alól* 517/16 Gramm (névelő nélkül ritk), kép Birtj *Fák lombja alól táncolva az ősz jön* 518/ Ua., ism *A földön barna hantok, A nőkön lenge illat, A fákon szürke barkák* 541/15 Halm szerk, szemléltető Helyh *A fám azért az égre nő* 554/15 Belső rím (szókezdő: a-f, a-z), szimb is (költői hírnév) Al *A fám azért tavaszba lel* 554/19 Szókapcs, kép, refrénszerű Al *Sóhajtok, mint a fa, ha lombja hull* 555/22 a halm, hasonl Al *Álmomban varjak károgtak a fák* 665/5 á halm, tényközlő Helyh *gyökér nélkül nincs fának levele* 683/24 Közmondásszerű Részesh *szerettem a fákat, füveket* 713/13 Allit, halm Tá *Oly szépek itt a paloták, a fák* 716/10 halm Al *Költő vagyok csak, semmi más Levél, ki elszakadt a fáról* 787/2 Kép Helyh (állandó) *A múlás melankóliája Hal-kan a fák fölött lebeg* 906/12 Allit, kép Helyh *A hold a fák között játszott bujócskát* 1030/28 Kép Helyh *A csalogány a fán dalolt* 1031/17 á ism, tényközlő Helyh *s fának lombja elhullatja ékét* 1045/3 Kép Birtj Hull-

dogál a fa levele 1071/c 1071/9 1071/13 Klisészerű (népd) Birtj *Hullj csak, hullj csak fa levele* 1071/17 ua. || (Szemléltető jelzővel) *Mint almafa erdei fák közt, Olyan a párom sok leány közt* 1046/5 Fig etim-szerű, hasonl, ritm ism szerk Helyh *Arany hold úszik türkisz égen, Fekete fák az ében éjben* 332/12, 333/2 Allit, ritm párh szerk Al *Refrénszerű Alvó kísértetek a kerti fák* 863/25 Metaf Al *mozdulatlanul nyugodtak A kerti fák az őszi fényben* 872/14 Ritm párh szerk Al *úgy ülsz itt, a kávépalotában, Mint ibolyácska, mohos fák tövében* 937/4 Hasonl Birtj *e barna csapat, Mely álmotagton tovahalad A lesült fák alatt* 118/16 Szókapcs Helyh *döcög Szent Mihály lova őszi fák között* 856/15 Szemléltető kép Helyh *Mint a sudár fa, mely tarka réten Majd eleped az egyedüliségben* 206/1 206/3 Hasonl, refrénszerű Al *a szürke fákra vérző aranyat ken* 331/15 Ritm szemb, kép Helyh *És rajta sár és rajta téli fák* 341/18 Ism ritm szerk Al *így suttognak a temetői fák* 836/24 Megszem Al *a vágyó álmok táltosán dalolva A tiszamenti fák között halad* 297/14 Konkr kép, Helyh *Tavaszi szélről ostromozva állnak A még tar ágú, vasútmenti fák* 108/22 Szókapcs, zsúfolt szerk Al *Párizs ujjongó szimfóniája Zöldes fák árnyán halakká finomul* 180/18 á halm, kép Birtj || (Érzelmi jelzővel) *E vers köszönt ma... mint levél bús fájáról szakadva* 567/13 Szókapcs, sejt, metaf Helyh *Ilyenkor sírnak gyantát a fiatal fák, Ilyenkor fáj az elmúlt fiatalság* 483/21 Allit, ism szerk Al *fölöttem a fiatal fák A lombjaikat diadallal Az örök égnek fölmutatják* 872/22 Allit, megszám Al *a sötét csapat utolszor áthalad A sápadt, dérült, baldokló fák alatt* 19/18 Szókapcs, megszám Helyh *Aldjon meg az Isten, ti jó fák, hű lelke* 16/11 Metaf, megsz Al (Ért) *Új szelek nyögetik az ősmagyar fákat* 930/3 Célzatosan felidézett költői klisé (Ady) *Tá lágyan*

érintette szívemet, *Mint nyárutó esője néma fákat* 278/15 Párh szerk, hasonl *Tá a parton állok, mint a jegenyék, Öreg fa én* 611/16 Metaf Al (Ért) csak öreg fája zöldel 799/10 Hangh: ö-á-ö, tényközlő Al *A régi fák már nem köszöntenek, A régi vágy már hervatag, beteg* 225/18 Ism párh ritm szerk Al *Látok égő talaj ölén nagy, szomorú fákat* 171/19 Halm, megszem *Tá Hullatja levelét az idők vén fája* 560/13 Tudatos, célzatos, refrénszerű költői klisé, Arany hangjának felidézésére Al *Fölötted álmodott vén fának ormán* 643/17 Szókapcs Birtj || (Birt szerkezetben) *néz a világra Arany fája lombja* 560/15 Gramm szerk (kettős birt birt rag nélkül) Birtj || a. Élőfa törzse *Bevésed szívedet tavaszi fába* 723/20 Szókapcs, kép Helyh *Egy fát keresnék, hol szívet faragtam* 485/2 Szemléltető elbeszélő *Tá b. Szűk ért gyümölcsfa Mint a banán, mely fájáról leválik* 540/1 Szemléltető, hasonl Eredeth c) (csak bizonyos kapcsolatban) Képzletbeli fa a tudás fáját *vígán ízelem* 360/10 Kép, knyelvi és költői klisé (Madách) *Tá Az édenkertem Fája hiányzott* 844/6 Kép, képzlet Al *Sírodnak ormán, híred fája mellett, Mely a jövőbe és az égbe nő már* 719/24 Kép, képzlet Helyh

2. Kivágott, feldarabolt fa mint tüzelőanyag *a vén kályhába' villog Az égett fák szene* 127/20 Színeszt, játékos ellentét Birtj *A szolga fát tesz a beteg parázsra* 338/1 Hangh: t+t (—), tényközlő *Tá Most szemet és fát hord az iskolában* 415/19 Halm (knyelvi klisészerű), szürke, tényközlő *Tá lobog a lelkemen, Mint reves fában gyöngye fény* 830/13 Hasonl, költői klisé (Arany) Helyh *ha a fa haza szállítódik* 952/8 a halm (—) Al

3. (rendszer birt szraggal) (Vmely tárgynak, eszköznek szerkezetnek) ebből az anyagból készült alkatrésze (Hangszer fája) *egy húr ezüstje sír, a fája ében* 274/4 Párh szerk Al *Tárogatóknak fája eltörött rég* 859/22

Tényközlő, told Al || (Kifaragott alak, szobor) *te is paripám, aki fából, Mégis repültél* 227/1 Hiányos m Eredeth *a furcsa bálvány, szent fából faragva* 597/21 Allit, Eredeth || (Szégyenfa) *áll a szégyen fája már* 112/2 Gramm szerk (szószerkezetként ritk) Al *mártir Sebestyén, Fához kötözve, égre nézve* 353/3 Ritm párh szerk Helyh || (Határjelző) *Fakó fáját hazámnak csöndesen megölelem* 296/9 Allit, szókapcs, szór Tá

Sz-szerű *Ígérünk fűt, fát és betet, havat* 939/10 938/14 *Tá Mit tudják itt, mi fán terem Preludium, fuga* 884/3

Ö; akác—, babér—, bitó—, csoda (csuda—), éger—, élet—, eper—, fej—, fűz—, gesztenye—, hárs—, jegenye—, kar—, karácsony—, nyár—, olaj—, platan—, szilva—, thuja—, topolya—

faág fn

-on

Élő v. kivágott fatörzsből kiágazó rész *Tavaszi szél kel lágyan, mint az álom És jobbágyokat himbál a faágon* 576/11 a halm, rím Helyh *Megülsz szívemben, mint fecske faágon* 590/11 Allit, hasonl Helyh

facér fn-ként (biz)

-ok

Munka, állás nélkül lévő személy *A munka nélküli facérok, Kik várnak búsan, betegen* 913/9 Hangh: c, erős (itt komoly) Al

Faeton tul

-ja

(görög) A napisten fia *Új Faeton* 128/c Szimb (maga a költő) *Ne széldülj dalok Faetonja* 129/7 Hangh: a—o, a—e, szimb Al (Ért)

fagy¹ tn ige

Csak Sz-ként *Majd ha fagy* 888/16, 888/20, 889/4, 889/8 Refrén *Állítm A Duna jegén is, majd ha fagy, úgy mondják, Nagy dolgokat fog még*

megérni az ország 970/21 Játékos ironikus kettős ért Állítm

Ö; el—, meg—
fagy² fn

1. A hőmérsékletnek olyan foka, amelyen a víz jéggé változik; kemény hideg *Ha violáink hervadoznak, Ha tavaszaink fagyot hoznak* 109/14 Szókapcs, halm ritm szerk Tá kora fagyok ködös éjén 465/8 Ritm párh Birtj || (átv is) *engem már megcsaltak tavaszok És megvettek már korai fagyok* 199/10 Párh. szerk megszem, Al

2. Megfagyott föld, jég *Havazott. A fanyar fagy ömlött, áradott* 1014/9 Allit, szókapcs Al *Észak jegében, tél fagyában* 1069/1 1069/10 Ritm párh, refrén Állaph izzó lelke forró lángját *Nem oltá el se fagy, se tél* 1069/7 Halm, szimb is (semmilyen külső körülmény) Al *Együtt jártak hóban, fagyban* 1085/9 Halm, szimb is (mindig, állandóan) Állapoth *Olvasztgatom a többieknek Kérges szívéből a fagyot* 5772 Szókapcs, kép Tá

3. (átv, ritk) Érzéketlenség, ridegség *A gyászaimnak sora nagy És megőszített kora fagy* 799/16 Szókapcs, rím, kép Al

4. (konkr és átv) 1. és 3. együtt *Kivettem a részem Télből, fagyból, árnyból* 100/1 Halm, homály, szimb (minden rosszból) Állandó h

fagyos mm

Jéghideg, hideget árasztó s ezért barátságtalan *Ma oly dal kél szívemben, Mint boldog visszhang bús szőlőhegyen, Mely várni fog fagyos, fehér telekben* 372/26 Hangh: a—o, e—é, al-lit, halm Je *Fagyos szelek füttyültek a világban* 522/2 Allit, kép Je *Azóta sok május jött, véres és Virágos és fagyos és közönyös* 75/718 Halm, az ismétlődő és-ekkel is kiemelve, átv és konkr Je *elborít a szégyen, a kudarc, A fagyos és a fényes feledés* 825/22 Allit, halm, szókapcs, homály Je

fagyottan hsz-ként

A fagyás állapotában, csaknem megfagyva *Látni a trombitát fagyottan, mereven . . . Kővé fagy ajaka, ha trombitához ér* 1014/16 Hangh a-o-a, e-e-e, halm, fig etim-szerű ism Állaph

faggyú fn

Kiolvasztott állati zsiradék *életünk, mint rothadt faggyú, fájva serceg* 237/21 Allit, erős hasonl Al

fair mn (vál)

(angol) Minden tekintetben kifogástalan *Nem fair dolog kimondani* 899/8 Kissé affektált, itt ironikus Je

faj fn

-t, -ok; -omnak, -ának

(irod) Nép, népcsoport, nemzet Ó szeri *puszta, szabad és örök, Gőgös fajomnak a jelképe te* 87/2 Vál, szór Birtj *Hun faj, gúnyolt neved legyen lesz majd: Szabadnak lenni, bölcsnek és igaznak, Nem nézni le a dolgos idegen fajt* 461/9 Rím, gramm szerk Tá *Magyar Kelet bazárja volt e város, Fajok tanyája, ódon és kies* 533/16 j ism, szókapcs, ritm párh, szór Birtj *gondját egyként osztja meg Fájának minden sarjával* 647/10 Szókapcs, belső rím Birtj *Élt e honért népért s inkább omlott el a téboly Szőnyegén, ám nem nézhette fájának elestét* 769/29 Hangh: a-á; e-é, szókapcs Birtj *En is, e csonka táj és árva faj fia* 793/13 Allit, ritm párh, belső rím Birtj *Hun faj, gúnyolt neved legyen Örök, tündöklő győzelem* 392/13 (Megsz, megszem Msz

fáj tn ige

-sz, -nak; -t; -jon; -na

1. Vmely külső ok miatt bántó, sajgó, kínzó, gyöttrő érzés jelentkezik *Bár fájjon a munka, feltörjön a kar* 20/3 j ism, szókapcs, felsz, halm szerk Állítm

2. (rendszer birt szragos alannyal) (átv) Nagyfokú szomorúság, bánat, fogja el, kínozza, gyöttri vmijét Állítm

Nagyon fáj a szívem 401/16 Knyelvi
 klisé fáj a szívem nékem 968/1 ua.
 szívem fáj nekem 1020/9 ua. *Úgy
 fáj szívem* 1051/4 ua. *Dési kegyetlen,
 hódító lesz, Bereginék a szíve fáj*
 921/2 Tényközlő felsorolás minden
 szív eztán remélve fájjon 334/6 Szó-
 kapcs, felsz *Nem adtam mást, csak
 amim volt, Egy szívet, mely fáj s*
dalolt 978/4 Színeszt halm *Aldott
 semmi, hol nem fáj az agy már* 448/8
 á ism Szókapcs *Minek fájót oly nagyon*
a lelkem 56/7 költői kérd, saját klisé
Idegen tájnak fáj a lelke 87/25 áj ism,
 szókapcs, kép *A gépek mellett, mik-*
nek lelke fáj 568/20 Szókapcs, kép
 a. Valóságos v. elvont jelenség kí-
 zó, gyötrő, érzést, szomorúságot okoz
 Metaf-szerű Allítm *A hangok fájnak*
néki, mint a kések 582/17 Szókapcs,
 hasonl fáj a szó 598/10 Könnyezve
 nézem és zaja fáj nagyon 216/24
 Hangh: é-á, párh szerk, saját klisé *Ha*
fáj a nap zaja, mikor a gyári kémény
Fekete bánatot felhőz 264/18, á halm,
 szókapcs, klisé mint egy álom, úgy
 fáj a zene 114/8 á ism, szókapcs, ha-
 sonl, saját klisé *Egy zene fáj* 235/8
 Szókapcs, klisé *Egy zene tán ... Egy*
kép ... Ezek fájnak. Ezek enyéme
 235/13 Refrénszerű párh szerk régi
 hegedűk sírása fáj 169/9 á ism, szó-
 kapcs sokszor fáj a tréfa 655/3 Hangh:
 á-é Szókapcs *Nem fáj a mély koporsó*
 205/25 Hangh: á-é Szókapcs szinte
 fáj a ragyogó azur 569/12 Szókapcs
 Gvadányi képe fáj 374/3 Hangh: é-á,
 szókapcs *hajad bús szökesége fáj* 204/9
 Szókapcs, saját klisé *Nem fáj már szö-*
kesége 548/5 ua. szomorúfűz ága,
 Amelynek a tavasz fáj s a sírok bar-
 nasága 385/3 á ism, szókapcs, szór, sa-
 ját klisé *Ma jobban fáj, mint eddig,*
ó tavasz 653/13 Szókapcs, megsz,
 megsztem *Szívedben jobban fáj a bús*
november 798/10 Szókapcs *Ezek a tá-*
jak ó be fájnak 110/9 á ism, szókapcs,
 felk, belső rím *Alsóváros öskertje fáj*
 817/13 á ism, szókapcs *nem fájnak a*
hervadt levelek 801/2 Szókapcs *A jáz-*

minoknak dús illata fáj 75/10 Szó-
 kapcs, úgy fáj az éj virrasztó álmos
 öre *S a szomorú szláv dallam fáj ne-*
kem 301/5—6 á halm, szókapcs, párh,
 ism *Be fáj ma a szél, az éj és az élet*
 140/8 Hangh: á-é, szókapcs, saját klisé
 felk *De fáj ma itt az élet* 141/2 ua.
 Emlékezem és nem fáj már az élet
 629/21 ua. Emlékezem és nem fáj a
 halál 629/22 Ritm ism szerk, szem
Kinek a vágy fáj s a csók íze vétek
 381/8 á ism, párh, szerk, saját klisé
 nékem már a vágyak kínja nem fáj
 267/2 á halm, szókapcs *Úgy fáj az*
árnyék, Mint a szívem majd 284/18 á
 ism, szókapcs, hasonl *Nem bántanak*
az emberárnyak És nem fájnak a su-
garak 518/13 á ism, ritm párh szerk,
 kép *A régi én, kinek ösbúja fáj* 290/3
 Szókapcs úgy fáj némasága az öreg,
 'Fáradt honi határnak 295/23 szó-
 kapcs, szór fáj nek a titkos végtelen-
 ség felé sugárzó örök csillaga 368/19
 Szókapcs, homály *Megyünk és fáj a*
vándorlás magánya 433/1 á halm, szó-
 kapcs fáj az öröm és a szerelem 433/22
 Szókapcs újra fáj a múltak *Eltűnt*
szerelme 555/15 Szókapcs *Ilyenkor*
sírnak gyantát fiatal fák, Ilyenkor fáj
az elmúlt fiatalság 483/22 á halm, al-
 lit, ritm párh, rím *nem fáj majd az*
édes, Gyönyörrel égő féltésem 502/20
 Allit, szókapcs, homály *Bár fáj nekem*
a szépség 826/1 Szókapcs *Kínos jaja*
úgy sérté fületem És szenvedése úgy
fáj énnekem 1064/10 Párh szerk *Az*
emléket, mely fáj és nem feled 11/5
 Szemb ama ezer év, *Ami ujjong és*
ami fájva fáj 87/12 á ism, fig etim,
 halm *Melyik poétát tanít verselésre S*
szeretkezésre az én Júliám? Ne fájjon
ez a kérdés 231/5 Párbesz b. (Megha-
 tározatlan alanyra v. igenéssel, mm-i
 alannyal kifejezett cselekvésre, törté-
 nésre vonatkoztatva) (átv) Fájdalmas,
 kínos ránézve, bánatot, szomorúságot
 okoz neki Allítm *Valami fáj, éget*
 36/15 Hangh: á-é, halm *Én nem tu-*
dom, mi ez, de jó nagyon, Fájása édes,
hadd fájjon, hagyom 494/14 fig etim

refrénszerű ekkor szép lett minden, ami fáj 203/14 Saját klisé selyembe Borítva minden, minden, ami fáj 279/2 Kép Szívemben orgonál ma, ami fáj 294/22 ua. Mind, ami szép volt, és mind, ami fáj 819/24 Ritm párh A szemünkben egy bánat borong S ami bennük elmondatlanul fáj 779/15 Kép Mi fáj ma úgy nekem 126/14 Saját klisé, költői kérd Mi fáj nekem e keserű világból 234/16 ua. Mi fáj nekem 235/3 ua. Mi fáj ma úgy, mint soha, soha régen, Mi bánt ma úgy 633/21 ua. ritm párh, belső rím O mit tudod te, embernek, magyarnak Mi fáj ma mélyen 729/2 Klisé, megsz Hol játszanak az angyalok, a fények, Hol nincsen Anna, senki, semmi nem fáj 267/6 Gramm szerk homály (lehet főm-a a „Hol nincsen Anna” m-nak, v. ksz nélküli helyh mm) || Bár fájna, hogy az álmaim kivesztek, Hogy nincs, ki... hintne 43/9 á halm, párh szerk Mester, nem fájt-e, hogy ez alkotás mind... Csak meddő győzelem 108/15 Költői kérd, megsz Csak az fáj, ha majd üt az óra... Hogy félbeszakad majd egy nóta 143/1 Zsúfolt szerk Ne fájjon az, hogy eltűnünk 253/12 Felsz Neki csak fáj, fáj, egy fáj, Hogy vérzik drága fia 406/23 Halm Csak az fáj, Hogy vérzik drága fia 406/23 Csak az fáj és bánt, hogy e napnak Sugara sokra nem derül 545/21 á ism, halm az se fáj, hogy én már nem leszek 646/4 á ism, knyelvi klisészerű (műdal) Csak egy fáj, hogy ha majd hazám Szabad egében szállhatok, Tovább zokogtok 659/9 Gramm szerk (kiemelt utalás a mm-ra), megsz Hozzátok száll ma ez új intelem... Ne fájjon ez azoknak, kik igaz Lélekkel, bár forrongva, síkra lépnek 682/1 Bonyolult szerk, felsz fáj, hogy nem tudom már többé Méltó szavakkal megköszönni 842/3 á ism Nem fájt-e neked, hogy az enyészet Utadat állja 986/3 Költői kérd, megsz (fn-i ign-vel) dalos ajkkal lenn hallgatni fáj 55/10 Gramm

szerk Nem fájt-e széppé tenni annyi rútat 108/13 Költői kérd be fáj le-szállani közéték: 137/1, 137/6 á ism, felk, refrénszerű ism érezni fáj... Hogy én már... Ott alszom régen régen köztetek 255/17 Megsz Kire messze mélyben Gondolni be fáj 308/23 Szókapcs, felk És szól a kürt és úgy fáj szólnia 649/15 Ritm párh szerk, Gramm szerk (szrag-ozott ign-vel) Fáj veszni látnom annyi büszke álmat, De ez a fájás is tilos nekem 513/5 ua., szóism-sel egybehurkolt szerk Ezért fáj egyre jobban évről évre Fölnézni a magasság ünnepére 813/11 Allit, szókapcs, Rokeanni, rokeanni fáj, De jaj, muszáj 878/1 Szókapcs, homály, rím, felk c) (Cselekvő v. visszaható értelemben) (ritk, átv) Önmaga számára fájdalmas Ez a szomorú táj a tájunk... Nem örülünk, de fájva fájunk 941/3 fig etim, rím

Ö; vissza —

fájás fn

-t, -a

(irod) A fáj igével kifejezett gyötrő érzés, fájdalom A hátukon a zsákjuk, a szívükben a fájás, Az ajkukon a nóta 409/15 Halm, ritm párh, konkr Al Én nem tudom, mi ez, de jó nagyon, Fájása édes, hadd fájjon, hagyom 494/14 Allit, színeszt, fig etim Al A dalaim új ajkon újra zengnek Mulandó fájást és örök szerelmet 503/4 Halm, ritm párh Tá

fájdalmas mn

-an

(vál) Olyan, ami lelki fájdalommal jár. Rendsz Je Mária, fájdalmas Anya 406/5 406/17, Szókapcs, sejt, saját klisé Özvegyek, árvák, fájdalmas anyák Vert tábora 601/19 á halm, szókapcs, sejt, klisé Fájdalmas szüzek és bánatos édesanyák 456/28 á ism, szókapcs, párh Föltámadó, fájdalmas anyasága Ma benned él anyám 459/9 Allit, klisé Ne szégyeld azt a csókot,

benne égett Egy fájdalmas, nagy, meddő férfiélet 504/4 Halm, szókapcs A kútba nézett fájdalmas szemével A mély sötét, fekete kútba nézett 833/9 Hangh: s+sz (—), allit (tipográfiailag is erősítve: egymás alatt) szókapcs, sejt Mosolyukban fájdalmas lemondás, A szemükben megriasztó árnyak 835/16 Szókapcs, párh Ős napkelet ilyennek álmotta, Amilyen én vagyok, Egy szerencsétlen igaz Isten Fájdalmas, megpróbált remekének 931/8 Halm, szókapcs, sejt Így néztem őt testvér gyanánt. Fájdalmasan, vén kert előtt 801/18 Szókapcs (színeszt), halm, Állaph Vén kert előtt fájdalmasan, Magányosan úgy néztem őt 801/19 Szókapcs, (színeszt) halm, Állaph Vén kert előtt fájdalmasan, Magányosan úgy néztem őt 801/19 Szókapcs, halm, ritm ism Állaph Mindig fájdalmasan dicső név: Magyar, új fény ragyog ma rád 393/20 Allit, szókapcs, gramm szerk Fokh

fájdalom fn

-mal,

(vál) Lelki szenvedés; szomorúság, bánat, sajnálkozás, levertség, okozta érzés Rendsz Al A gyönyörűség, fájdalom Mind elszáll csendesen 23/9 Szemb, halm Örök minden atom és minden fájdalom 42/9 Ism szerk Örök formát ölt itt a múlandó, Muzsika lesz minden fájdalom 82/14 Ritm párh szerk megváltássá lesz a fájdalom 763/18 á halm, sejt, kép a fájdalom mért oly erős, Mint nagy szerelmek a halálba 302/11 Hasonl, sejt, költői kérd kéjesen borzong a fájdalom 538/8 Szókapcs, kép, sejt Benned mint hallgató hatyú a tón Boldog nyugodtan ring e fájdalom 439/22 Szókapcs, hasonl Te itt maradtál egy mohos padon, Egy kőpadon, veled a fájdalom 581/7 Belső rím, hiányos m Vagy tán a fájdalom csak az örök 624/9 Szókapcs, költői kérd Egy gyermek néz rám... Sötét szemével, mint a fájdalom 840/16 Hasonl, megsztem, sejt a rom

oly néma, mint kővé vált fájdalom 651/10 Hasonl, kép Szívében a titok s a fájdalom Az emberek között 978/14 Hiányos m, szimmetr szerk És engemet a népek kinevettek És akkor fájdalommal újra kezdtem 4041/1 Szókapcs, sejt, ritk vonzat, (vleg: de... a fájdalom ellenére) Állaph || (Jelzővel) A lomha gyász kútjából, melybe hulltál S topogtál ájult fájdalommal ott 542/6 Szókapcs, tűl-zó Állaph Megült komolyan, némán egy padon, Mint ezeréves árva fájdalom 831/18 Szókapcs, hasonl, megsztem Halkan zokog a fáradt fájdalom 513/10 Allit, megsztem (kissé erőltetett, mesterkelt) néma daccal, fojtott fájdalommal Idézi őset 535/22 Allit, halm, Állaph Szívében új, magányos fájdalom 87/24 Szókapcs, megsztem pásztor furulyája, A magyar fájdalom rokon üzenete 794/3 Szókapcs, metafor Birtj A morva erdők mély fájdalma zúg 383/19 Szókapcs, metafor Nagy boldogság, nagy fájdalom Ne látogasson engemet meg 12/1 Szemb, ritm ism, megsztem Prometheus körüljajongva Hódolnak a nagy fájdalomnak 7/20 Megsztem Részesh néma utakon Pompázva int két örök fájdalom 332/10 Szókapcs, megsztem nem érdem ez, de Szent kötelesség és szent fájdalom 685/14 ism, ritm szerk Úgy néz reád, mint szótlán fájdalom 689/17 Szókapcs, hasonl nem lelek e szörnyű fájdalomban Egyebet a meddő, mély gyötrelmennél 840/3 Szór hasonl Állaph Szemében oly testvéri fájdalom volt, Néma panasz és szótlán gyötrellem 631/9 Halm szerk, szór (közölés) sötét szirmotokban érzem én Az új fájdalmat 661/12 Szókapcs, kép, Tá || (Je-ként, ritk) Dús fájdalomú őszám, Ki dalt szüreteltél bánaton és őszön 440/7 Szókapcs, kép

fajmagyar mn-ként (szoc e, ma elav)

(A fasiszta ideológiában) ősi származásával keveredés nélküli tiszta faji sajátosságokat őrző Szépfajmagyar hang-

ja, *Melyben sok a gixer* 942/19 a halm, szókapcs, gúnyos Je

fájó mn és fn-ként

1. Olyan, ami testileg fáj *fájó szem* 339/14 755/21 482/1 Saját klisé Je a. (átv is) Olyan (érzés), amely különösen fájdalmas vki számára *a seb fájóbb, ha vér se jó* 600/14, b. ism, Sz-szerű Állítm

2. Olyan (személy v. megszemélyesített tárgy), amelyben nagyfokú szomorúság, bánat uralkodik Metaf szókapcs *Je mi többi, új, fájó poéták* 443/20 Halm *fájó és fáradt utód* Allit, halm 589/5 *Én fájó földi féreg* 977/ Allit, halm *a fájó szerelmes* 398/9 Hangh: *á-ó fájó szívem* Saját klisé 160/6 1051/15 *fájó szíve* 327/24 *fájó szívvel* 425/4 *fájó lelke* 400/12 *fáradt, fájó, féltő agyam* 842/5 Allit, halm, *Egy fának fájó levele* 458/5 Allit *ki sem ejtem, Mit boldog fájón rejt a lelkem* 500/2 Homály (ellentét) Állaph a. (átv) Olyan, ami lelki fájdalmat jelent, azzal jár v. azt okoz. Gyakori szókapcs, halm, mondatvégi hozzátoldás, metafora *Je fájó ábránddal* 678/9 *Távoli akkord, fájó és örök* 629/10 *Szór fájó álmatok* 395/20 *Egy álmom, fájó és szelíd* 831/7 *Szór minden fájó árnyon, gyászon át* 451/9 *fájó büszkeség, alázat* 422/20 *fájó dalunk* 441/4 *e fájó életen* 781/22 *a bennünk fájva fájó ember tragédiáját* 399/19 Fig etim *fájó, komoly emlék* 992/3 *fájó értelem* 191/17 *E fájó földön* 540/8 Allit *a nagy, fájó, tompa gondok* 411/12 *Meleg, fájó gyönyörrel* 393/4 *Tűnő, fájó ifjúságot* 310/4 *egy fájó igézet* 691/14 *dubaj, fájó kedve* 991/1 *fájó mámorával* 380/11 *á-ó (o) ism fájó messzeségek* 506/7 *fájó panaszszavuk* 41/3 *fájó reményem* 937/12 *a fájó tájról á-ó ism* 661/6 *Fájó tavasz* 539/7 *fájó, holt tekintet* 508/20 *fájó töredékek* 153/3 *fájó vágyak zenésze* 350/21 *á ism fájó vigasszal* 256/17 *e fájó és fáradt világnak* 847/5 Szókezdő rím *fájó zeneszer* 302/5 *fájó bűnbánati*

zsoltár 589/23 || (Fokh értékű Je-ként) *e fájón szép jelennek* 474/23 *fájó gyöngéden* 539/14 *fájó lilán* 542/14 || *forrón és fájón kegyetlen* 551/19 || (-n hraggal igevonzatként Állaph) *Ma szürke szerda szordinója Agyamat fájón át nem fogja* 185/21 *Allit Ma fájón int felém sok régi város* 274/1 *Allit Mint késő unokát, babértalan, ki fájón S rózsásan várja a fehércarú halált* 258/19 *Allit, szineszt halm, szór szívünkben tovább zeng minden, mi eltűnt, Ha lemondón, fájón és hallean is* 271/12 Szineszt, halm, gramm szerk: hiányos m *S a végtelenbe nő e zaj a csöndben S egy életet jelez verése fájón* 325/4 *Párh szerk told Hat Mint elkergetett szeretőd, ki fájón ... Itatja bűját* 381/10 Gramm szerk: a vonzat elkülönítve, távol az igétől *mikor fájva-fájón emlékezünk vissza* 440/2 fig etim saját klisé *Az elveszett Eden, mely fájva-fájón Bennünk zokog* 597/19 *Klisé Ma csöndes fájón dúdol csak a költő* 460/14 Gramm szerk: fokh értékű Je-vel régi verseket *dúdolva fájón* 477/8 *Told Hat Ki mindig fájón és szédülten nézett* 478/3 *szőke mind, akit fájón szerettem* 495/8 *elgondolni fájón, Hogy nélküléd suhant el ifjúságom* 499/1 *Fájón figyeltünk vén magyar szavakra* 535/3 *Allit És nézni fájón, ... az ifjú szerelem Még mindig boldog-e* 619/17 *Szeretlek fájón, égőn, mint a seb* 622/4 *Halm, hasonl reményünk Előtted ő be fájón megriad* 650/11 *Felk isz-val oly fájón szeretlek* 665/8 *Fokh-val Jó volna egyszer még elhinni fájón Told Hat* 675/9 *fájón ünnepel A megfogyott magyar* 718/22 *lázasan, fájón öleltem őket* 792/3 *Fejed befúrod a párnádba fájón* 825/1 *Allit, told Hat Fogadta összetörve, fájón, Hogy utoljára járt e tájon* 908/13 *told Hat Őszi szél átzendül felzokogón, fájón* 1074/7 *Allit halm, told Hat || (Állítm-ként Mily kedves és mily fájó vagy te már* 332/6 *Miért volt nekem fájó, ami szép* 487/21 *A dal a régi, fájó és örök* 496/6

Színeszt halm *mosollyal*, *Mely nem volt fájó és nem volt unott* 711/4 Ism szerk Ó *de ma oly fájó* nagyságra tekinteni mélyből 769/11 Gramm szerk: lehetne Je is *Minden örömömben volt valami fájó*, *Minden bánatomban volt valami édes* 862/7 Ritm szembe szerk

fajta fn

fajtam, fajtamnak, fajtánk vö. faj (kissé nép vö. SzegSz) (ritk) *Mint hogyha magyar fajtam lelke*, *Ujjongna*, *sírna*, *énekelne* 123/13 Szókapcs, kép Birtj *A néma dachban*, *büszke szenvedésben* *Fajtam keserve megértettelek* 129/16 Szókapcs, Birtj *Magyarság*, *fajtam*, *lettem volna én is Bátor Botondod* 600/9 Halm szókapcs, megsz, megszám Msz *Eddig jajaigott csak Fajtam s magam sorsán e méla dal* 611/2 Gramm szerk: színeszt halm Birtj *dúl a harc*, *S a fajtánk balga pusztulásán* *Jövőbe sír az új panasz* 632/15 Szókapcs, gramm (névelő) Birtj *Kis országom*, *vert fajtam*, *szolganémem* *Nevében várva* 647/20 Halm ritm szerk, szókapcs, Birtj *Szegény költője árva Derék fajtamnak* 668/5 Szókapcs, szór Birtj *S akit imádtunk átkozódva*, *ó jaj*, *Mivé lett fajtánk*, *a szegény magyar* 803/ Felk Al

fájva ign

A *fáj* (2) igével kifejezett érzéssel eltelve, fájdalmat tükrözve Állaph *mint a pokolban* *A Vulkán pörölye*, *mely fájva dobban* 581/21 Szókapcs, hasonl *Csak verseid suttogják néha fájva*, *Hogy érezzük*, *volt egyszer élet itt* 610/5 Szókapcs, kép, megsz *Magunk ülünk fázva*, *fájva*, *A magyar siralomházba* 614/19 Allit, halm belső rím *fájva látja tűnni az időt* 777/12 á ism, belső rím *Nem örülünk*, *de fájva fájunk* 941/3 Fig etim, saját klisé (vö. *fáj* 2. c.; *fájó*) a. *Fájdalmat okozva* *Módh életünk*, *mint rothadt fagygyú*, *fájva serceg* 237/21 Szókapcs,

hasonl ember, élet *fájva bánt* 562/15 á ism, szókapcs

fakad tn ige

-nak; -tam, -t, -tak

1. (vál) (Növény) kezd kihajtani *Állítm* *Mikor a tavasszal ibolyák fakadtak* 16/5 a halm, szemléltető *Kinyílik a búcsú halvány virága*, *A nap végső csókjából fakad az* 857/16 a halm, gramm szerk, kép *tavasz táján Verrózsák fakadnak* 918/16 Szókapcs, kép || *Füstös az ég abban az utcában*, *Ahol én*, *mint lápvirág fakadtam* 112/8 Kép, szépítő homály (a szókapcs-ból átsugárzással: születik, foamzik is)

2. (átv, vál) (Vmilyen szellemi megnyilatkozás) keletkezik *Állítm* *Ez a magány és ez a csönd az áldott*, *Ebből fakad az új harc és az új dal* 211/25 Színeszt szókapcs *Emléke annyi napnak*, *Mikor belőled csók és vers fakadtak* 239/16 Színeszt szókapcs, *Új zsoltár ajkán soha nem fakadt* 579/9 Szór (pongyola)

3. (átv, vál) Hirtelen, mintegy önkéntelenül kitör (az érzelem megnyilvánulása) *Ezer évek óta Itt csak átok fakadt* 118/2 Szókapcs, *Állítm*

fakaszt ts ige (vál)

fakassz, fakassza, fakasszon

1. Hatásával előidézi, hogy vmi fakadjon (1) *Állítm* *Az új tavasz virágot fakaszt sírod felett* 1002/24 Szépítő (kissé finomkodó), megszám *Menj*, *hideg vas és fakassz meleg vért* 1029/11 Szókapcs, megsz, megszám

2. (átv) (cselekvésével lelki megnyilvánulást, állapotot) előidézi *Kevés az örök tavasz itt*, *Hogy jégcsívekből, kőszívekből Fakassza tündérmait* 57/16 Szókapcs, kép *Állítm* a. (átv) (Cselekvéssel) érzelmet kifejező cselekvésre készítet *A Tisza partján él egy özvegyasszony*; *Szeméből könnyet egyet se fakasszon* *A nyomorúság*, *a gond és a bánat* 9/18 Szókapcs, megszám *Állítm*

fakereszt fn

Temetőben a halottakat jelző, fából való kereszt *A fakeresztetek gyökerét kívájják A nagy esők* 525/3 Tényközlő Birtj

fakít ts ige (ritk nép vö. SzegSz)

-ja

Fakóvá, erőtlen, gyenge fényűvé tesz *Ha újra visszajön a lelkem... Bénává, bússá, borússá fakítja Múltamnak árnya* 52/3 itty (—), erős, szókapcs, kép Állitm

fáklya fn

fáklyát, — fáklyák; — fáklyám, fáklyád, fáklyája

1. Nyílt lánggal égő, világító eszköz *Mi lobog az éjben? A halottas fáklya* 81/10 Szókapcs, párbesz Al *hirtelen kialszanak a fáklyák, Melyek itt nászra gyúlnak* 181/18 á ism, szimb is (az élet gyorsan elmúlik) Al *Nászi fáklyám őszi egek fénye* 256/23 á halm, metafora, saját klisé, gramm szerk (azonosítás) Al *Ma újra koszorút fon az öröm És nászi fáklyát lenget a dicsőség* 323/19 Allit, párh, kép, klisé Tá *Ez éjszakán a fáklya lobbanó S a holtakon a hold fakó karéja* 1022/19 á ism, allit, szókapcs, kép, sejt Al

2. (átv, vál) (A szellemi, társadalmi életben) utat mutató személy, nép (Germánia) *Légy példa nekünk, hívó, biztató, Hogy fáklyád fényénél riadva lássa E pártos és hittelen magyarság,* 629/5 Allit, metafora, Birtj *Fáklyája, mint az egek lángja, fénylett* 833/7 á halm, allit, hasonl Al

fáklyafény fn (allit)

-e

Égő fáklya által árasztott fény *A szemekie kiégett fáklyafénye* 508/21 Metafora Al

fáklyaláng fn (á ism)

A fáklya lobogó tüze *szemei, ez alldott, drága fények, Mint a kilobbant fáklyaláng szene* 371/14 Allit, szókapcs, hasonl Birtj

fakó mn és fn

-n

mn 1. (Eredeti színe elvesztésével) jellegtelen színűvé vált, színehagyott, napszitta (anyag, tárgy) *oly sekély lett, Mint agyontaposott, megunt, fakó brokát* 216/22 Halm, hasonl Je *Fakó fáját hazámnak* 296/9 Allit, fig etimszerű Je *a fakó aranykereszteken Halotti táncát lejt* 383/17 Szókapcs, kép Je *Kissé fakón és kissé összetörve Pihen szépen...* 165/23 Párh ism szerk Állaph *Szegény cipő...* Egyik *kesely, másik fakó* 1084/16 Szemb szerk Állitm a. (átv, ritk) Fénytelen, élettelen (tekintet) *A színek és fények törött szemében Fakón ködlöttek* 838/20 Szókapcs (igevonzat), szór Állaph

2. Fénytelen, sárgásan elmosódó színű (állat) *tehenek legelnek, Fakó sárgák a lompos alkonyatban* 331/6 Szókapcs, szór Fokh értékű Je *német császár Vágtat fakó lován* 910/6, 910/14 Költői klisé, tendenciózus utánzat Je

3. (költ) Erőtlenül, gyengén, tompán világító (égitest) *A delelő nap oly olmos, fakó volt* 722/9 Halm, szókapcs Állitm (névszói rész) *a holtakon a hold fakó karéja* 1022/20 o (ó) halm, szókapcs Je a. (átv ritk költ) Erőtlenül, gyengén, tompán tükröző (visszfény) *Fakó tükörbe nézek* 152/24 Szókapcs Je

fn *Fakó ló Régi csárdánk csupa rom már, Más határban jó Fakónk már* 614/18 ó ism, párh ritm szerk Al

fakoporsó fn (hangh: f—k—p)

Fából készített (legolcsóbb, legegyszerűbb) koporsó *öröme olcsó, Minden jutalma: egy szűk fakoporsó* 412/2 Rím, ritm (szűk...: — ∪ ∪ — —), szimb is (a gyűlölt háború céltalansága) Al

fakul tn ige

-ni

1. (Szín) egyre inkább halványá, fakóvá lesz *A kerti ünnep és csapszéki mámor...* Mind forma, szín csak,

mely *fakul, enyészik* 756/3 Allit, halm, szimb is (Értéktelen a külsőség, látszat) Állítm a. (Világosság, fény) elhomályosodik *Hajnal fakul az eső: éjszakára* 27/15 Szókapcs, kép Állítm b. (Arc) halványodik *Ű az én szívemre száll majd esti béke, Az én tüzem huny, én színem fakul* 79/2 Párh, szimb is (elmúlik az élet és költészet) Állítm

2. (átv) (Korábbi lelki tartalom, emlékek) kevésbé eleven lesz, halványodik *Régi nóták kezdenek halkulni, Régi álmok csöndesen fakulni* 158/2 Ism ritm párh, gramm szerk (hiányos m), szimb is (elmúlik a régi életforma) Tá

fakult mn-ként

(Olyan anyag) mely többé-kevésbé elvesztette eredeti színét *régi zászlók... Fakult színűk és foszlott a selymük* 859/3 Allit, ritm párh Állítm.

fal fn

-at, -on; -ra, -hoz, -nak; -ak, -akat; -a, -lán, -ára, -ait

1. Téglából, kőből v. más építőanyagból készült függőleges síkú épületrész *vak Béla lelke sír mohos torony falán* 350/14 Kép Helyh *Falat hiába rak a római* 416/24 a halm, szimb (nem támad lüktető, pezsgő élet) Tá *Sötétre mosva falakat, tetőket* 668/9 a halm, halm Tá *intésére falak égbe nőnek* 743/11 Szór, kép Al *szívembe vág a cskány, Mely falait lebontja* 772/23 Kép Tá *A te igédre épülnek falak* 850/3 Szór, szimb (korlátlan hatalommal bírsz) Al *Kieselhausen Lovagol a fal mentében* 1038/19 Tényközlő Birtj || (Jelzővel, tulajdonsággal) *Komor falon a járók árnya száll át* 47/18 o halm, szókapcs, kép, Helyh *rám merednek a vak, tört falak* 270/18 Megszem Al *Magos Déva várát, Égretörő falat, Fölépítjük* 592/8 Szókapcs, halm gram szerk (tárgyas ragozás, határozatlan tárgy is) metaf

Tá *Órház... Az éjtől nedves még fala* 428/2 3Szór, szürkítő (az előző élénk képekkel szemb) — Al *Itt vérből van a vakolat; csontokból a falak* 401/19 Szókapcs, párh szerk, kép Al a. *He-lyiséget, főleg szobát függőleges irányban határoló épületrész* *Szikár, mint kápolnák falán a szent* 197/10 Hasonl Helyh *Halott, süket Beethoven a falon* 326/5, 326/20 Meton, refrénszerű ism Helyh *Szobád falán egy fonnyadt koszorú És a szívedben vágyak hervadása* 378/3 Allit, szemléltető párh Helyh *a falnak dőlve némán Mákonyt kerestem* 380/5 Knyelvi kliséből Hat-val kiemelve Helyh *Fekszem s el-nézem a falat* 518/11 Szürkítő Tá *Falhoz szorítom lázas agyamat* 521/3 Tényközlő (az átv knyelvi klisé konkr) Helyh *Gauguinnek száz lázáma a falon* 597/16 Metaf Helyh *Nyugodtan fordult fal felé* 865/20 Allit, szürke (knyelvi klisé) Helyh *e falak közt szózatot ajkák Hirdet-ték* 960/5 Kép helyh || (Jelzővel) *bús falak homályát Derűs lelked álma ragyogja át* 197/4 Színeszt szókapcs, szemb szerk, kép Birtj *A szürke falra szállt száz méla álma* 223/13 Kép Helyh *Az alacsony falak közt éberem rájuk gondoltam* 348/6 Szürke-tényközlésből Állaph-val kiemelve Helyh *az ó falak Igéitől vígan visszhangzanak* 804/15 Szókapcs, megszem gramm szerk (lehetne Birtj is) Al *Tom-pán a falra néztünk, A nagy, barna falra néztünk* 877/7—8 a halm, ism, szókapcs Tényközlésből Hat-val és Je-vel kiemelve Helyh

2. (átv, ritk) (Elvont jelenségnek) kiemelkedő, felhalmozódott része *hogy nő az árny és húga a magány, Mindig dúsabbá nő az éj falán* 362/8 Szókapcs, kép, homály Helyh *oly közel a holdnak Arany tányérja a kék ég falán* 648/2 Szókapcs, kép Helyh *Csá-kányt az ős hazugságok falára* 685/1 Szókapcs, kép Helyh

Ö: spányol—, szín—, tűz—

falánk mn

Olyan (állat), amely mohón, telhetetlenül eszik *a kétfejű Irgy, falánk, csapatja agyarog* 11/35 Halm, erős, kép Je

falevél fn

-levelek

Az élőfa levele Al *Őszünk be közeleg, falevél földre téved* 252/3 Allit, szókapcs, (gondolat) párh, gramm szerk (névelő hiányzik) kép *A levél hullásra készen már, Falevél múlásra készen már* 275/21 Játékos ism, kissé erőltetetten hat, (nyilván a szóban forgó filmre utalva), gramm szerk (hiányos m) *A falevél, mely finom ívbe rám hull, Megnéz utolszór* 641/3 Allit, megszem *Remény és falevél elhervad És tetszhalott a Pán, a Pán* 908/22 Szineszt halm, kép a. Földre hullott levél, avar alattam *Oly bíborak se a falevelek* 640/16 Szór, gramm szerk (hiányos m) Al

Falke tul

Gustav Falke német költő (XIX. sz.) 1017/c

Falkenstein tul

Theodor gróf Salburg Falkenstein osztrák (kortárs) költő 1048/c

faló fn

Fából készült lovacska, játékszer *A táltos, egy faló* 226/c Szókapcs, gramm (határozott és határozatlan névelő szemb), metafora Msz a. Fából készült lovacska (a forgóhintán) *A sok faló és ásított a gazda* 873/19 a, o halm, szókapcs, párh Al *repül a forgóhintá, Táltosom te vagy, faló, Kék ló, tiszta ló* 962/11 Ism, játékos klisészerű (Kék tó...) Al/Ért

falomb fn

Az élőfa leveleinek összessége Al *Sötéten szunnyad a falomb* 9/12 nny-m hangf, megszem *Jövő minden reményét ringatom, Mint a vihart és*

fészket a falomb 625/15 Allit, szókapcs, hasonl *nézett vissza a letűnt világra, Mint ősszel a tavaszra a falomb* 625/16 a halm, hasonl

faltörő fn

(ritk) Olyan szerszám, amellyel falat törnek, bontanak *Hogy cseñg a csákány, görnyed a gerenda, Hogy dolgozik, ront bont a faltörő* 773/18 Ritm párh, sejt (lehet személy is) Al

falu fn

-t, -ban, -ba, -n, -ról, -nak; falvakon; -m, -jába

1. A városnál ált. kisebb, zárt település *Falu* 816/c *A falu végén áll egy kicsi ház* 530/5 Knyelvi klisé, szemléltető, tényközlő Birtj *ködbe vész a falu torya* 127/15 Knyelvi klisé, szemléltető kép Birtj *A falu tornya, mely csöndes nyugodtan mereng* 683/13 Knyelvi klisé, kép Birtj *Múlt kódében falu épül Régi költő jó kedvéből* 949/9 Szókapcs, kép Al *Ezt a falut ő emelte* 949/13 Szókapcs, gondolat ism, kép Tá *Tiszaféjéregyháza. Kis falu* 101/1 Tényközlő, stílus Msz *A kis faluról a nagy égre néztem* 692/15 Szemb szerk Helyh *Egy kárpáti falunak* 411/c Klisészerű Részesh *A tót faluban, ahol egyszer éltem* 630/25 Tényközlő Helyh *Magyar falu csöndje* 402/c Szókapcs, képzelet Birtj *Magyar falu délibábja Valóság lesz nemsokára* 950/3 Szókapcs, kép Birtj *Egy szürke és hervadt faluba láttam* 324/8 Szineszt szókapcs, gramm (=faluban vleg a falu elmaradottságának jelzésére) Helyh a. Ennek földrajzi helye, területe *A Morva jó ágy, falujába ér el* 366/24 Kép Helyh *A Galamb száll, száll hírt adni tova A falujába az édesanyához* 407/13 á ism, halm Helyh *Isten hozzád falum tája* 915/15 Megsz Birtj b. A várossal szemben a csöndesebb, nyugodtabb hely, vidék, más tájakra vágynak, Az egyik csöndesen áhítja a falut, A másik a tüzes, a vad, szabad csatákat 134/11 Szemb szerk Tá *Csöndes falu,*

bús őszi este 172/9 Halm, szerk, hiányos m Al v. Msz *Falu* csöndjében zengenek *Idegeim* 302/1 Kép, nyelvi klisé Birtj *Kis falvakon és nagy puszták*on át *A város küld felém víg harsónát* 358/1 Szemb szerk, kép Módh *Ma visszatértem álmok falujába, Hol ákác bólog és szunnyad a zaj* 668/1 á halm, szókapcs, kép Helyh *Faluról jött a lelkem s most csodálja E nagy világot* 816/17 Tényközlő, szemb Helyh c. (átv, ritk, elítélő) Az unalom, tétlenség szimb *Egy nagy falu ez a világ. Utálom* 692/3 Szór, metafora Álltm

2. (Főleg birt viszonyban) A faluban lakók összessége, a falu lakossága mint közösség *A kis Tiszához ment a falu népe* 137/7 Knyelvi klisé, tényközlő Birtj *A falu népét nézi csöndesen* 618/3 ua. *Most temetik a falu bojtárját* 1059/9 ua. *A falu lelke zeng a trombitában* 404/10 Színeszt szókapcs, kép Birtj *A falu lelke esd a trombitában* 404/14 ua. refrénszerű *A faluban legnagyobb úr én vagyok* 1059/3 Népd-szerű ritmus és klisé Helyh *Úr vagyok én a faluban* 1059/6 Gondolat ism, refrénszerű Helyh *a zivatar, Mely őt paskolja s a falut veri* 618/15 Párh szerk *Tá Most álmodik a vén falu a porban* 516/12 Szókapcs Al *Az álmából riadt falun keresztül* 816/10 Szókapcs Helyh

falucska fn (becéző, kedveskedő)

Kis falu (l. b.) Hangh: csk (—) *Emlékek alkonyi arany porán át Hogy megszépültél csöndes kis falucska* 832/2 cs ism, megsz Al (Ért) *a messze kis falucska Jászlában* 865/5 szókapcs Birtj

falusi mn

1. Faluról származó, falura való Je *A falusi kislány Pesten* 904/c, 904/8, 904/13, 904/21, 204/22, Költői klisé (Czuczor), refrén *Megy a levél messze tájról A falusi kisleánytól* 915/10 Népd ritm a. (átv, elítélő) A városi

élettől, kultúrától távoleső, vidéki *Tűnik, múlik az egy emberöltő S én maradok a falusi költő* 455/2 Megállapító Je

2. Falun lévő, ott található *Falusi állomás* 307/c, 467/c Je a. A falura jellemző, ott szokásos (főleg címként) Je *Falusi éjszaka* 349/c *Falusi hold* 362/c *Falusi lakodalom* 525/c *Falusi alkony* 431/c *Falusi delelő* 516/c *Tarágak közt a falusi egen Napeste jöttem a hold megjelen* 362/1 Szókapcs, kép megszépül a szegény falusi est 362/4 Kép *A magyar Krisztus, a falusi szent Hiszen nekik is megváltást izent* 618/9 Szókapcs, halm szerk *Falusi béke szendereg* 424/1 Szókapcs, kép *Falusi csönd zenél nekem* 423/22 Kép, saját klisé *Falusi csöndben, termékeny magányban Megint utódod lettem, nagy előd* 667/19 Halm, szemb, ritm szerk, klisé *Falusi harang verse* 367/c Knyelvi kliséből birt-szóval kiemelve *Szegény, repedt falusi harang* 367/8 Halm, klisé *Egy rég elzengett falusi harangszó* 816/24 Halm, klisé *Ringatnak a falusi ábrándok* 163/7 Szókapcs, kép

faluvég fn (nép, irod) (csak helyh raggal)

-en, -ről

A falu széle, ahol a lakott rész végét ér Helyh *Tiszaháton, faluvégen járok* 163/5 Halm ritm *Be jó volna jegenyefa lenni, Déli csöndben, Faluvégen álmosan pihenni* 163/10 ua. *Halk begedűszó sír a faluvégen... Tenger csillag ragyog a magas égen* 172/13 (Gondolat) párh, rím, kép *A faluvégről égre néz a ház* 530/13 é halm, gr ism (monoton), megszem

faluvégi mn

A falu szélén levő Je *A faluvégi ház* 530/c Knyelvi és saját klisészerű *A faluvégi házból* 530/8 ua. *Még integet a faluvégi nyárfa* 816/13 Belső rím (fafa), megszem

fametszet fn

-ekkel

Nyomdai sokszorosítással készült kép Hangh: cc (—) „Etelka” volt leg-szebb regénye, A legszebb képe ó fa-metszet 352/18 Szimmetr párh Al Az asztalon a Szentek Élete, Fametszetek-
kel 858/6 Szókapcs told Társh

famulus fn

(biz) Vkinek állandó segítsége Bort famulus 599/12, 13, 21, 25, 600/8 refrénszerű, szándékosan alkalmazott költői klisé (Madách) Msz

fanfár fn

-ok

Ünnepélyes alkalmakkor jeladásként megszólaltatott zenei hang-(szer) Fan-fárok zengnek és üstdob recseg 660/17 f—nf—ng hangf, párh szerk Al

Fanny tul

L. Elssler

fantasztikus mn (hosszú, költ-ben ritk)

1. A szokásostól feltűnően eltérő, elképesztő, bizarr Fáradt, fantasztikus és beteg zene árad 171/17 Allit, halm Je

2. (vál) A képzelet alkotta, mesébe illő, egzotikus látok boldog déli tájat, Fantasztikus, új szigetet 381/22 sz ism, halm Je

fantóm fn (képzet, sejtés)

1. (vál) Az izgatott képzelet szülte látomás, kísértet minden éjszaka: Elő-re! Támadás! Ily fantómok raja száll szuronyukra 1015/17 o (ó) halm, kép Birtj

2. (vál) Ábránd, álomkép Várjuk a csodát, Hogy meggyógyít a Tavasz és az Élet, A Szerelm, a Boldogság, a Fantom 68/12 Szókapcs, (színeszt) halm Al Reád hímezte boldog, büszke lelkem Arany fonállal az örök di-csőség Fantomjait 381/3 Allit, szókapcs, kép Tá Most indulsz új fan-tomjaid után 575/4 j ism, szókapcs, Helyh

fanyar mn

1. Félig érett gyümölcs (főleg körte, alma) v. bizonyos fajta (vörös) bor ízéhez hasonló, kellemetlen ízű Nem is szerettem fanyar új borát 559/13 Hangh: 5 palatális, 5 veláris, szimmetr ritm: 2/3/3/2 Je A siller csillog, mint a vak remény, Kicsit fanyar, mint ez a költemény 585/16 Párh szerk, hasonl Állítm Ha irigyelnétek oda-adom ingyen, Fanyar borostyánnál egyebem úgy sincsen 170/22 Szókapcs, homály (átv is) Je a. (átv és konkr) a fiatalság tavaszi ízét Miért érezte fanyarnak a szám 488/1 Költői kérd, színeszt, kép Állaph sok fanyar bú forr borába még 361/6 Allit, színeszt szókapcs, kép Je A borban régi őszök fénye ég, ... És néha mézes, mint a régi csók, És fanyar, mint tűnt illúziók 591/6 Halm, párh, hasonl Állítm

2. (átv, ritk, irod) Barátságtalan, kellemetlen Je Ó te beteg élet, ó te fanyar emlék 238/9 Szókapcs, ritm párh Ó hol van már a bús, fásult és léha szellem, A fanyar Budapest, a már-már idegen 387/14 Szókapcs, halm szerk Andrassy útján égne a tetők 704/15, 653/c Szókapcs, metafor, szór A fanyar fagy ömlött, áradott 1014/9 Allit, szókapcs (kissé erőltetettnek, mesterkéltnek látszik)

fanyarbús mn (ritk, vál)

Olyan illat, amiben a fanyar (még érés előtt álló) és a bús (a hervadást magában rejtő) keveredik Sejt Nők, akik mindig, mindig velünk vannak, Fanyarbús illatát az új tavasznak Ők küldik és az őszirózsza gyászát 236/13 Hangh: a—a—u ... u—a—a, színeszt, szókapcs Je

fanyarzőld mn (ritk, vál)

(átv is) Nem kellemes (keserűséget árasztó) zöld Sejt a fanyarzőld borostyán Bús homlokomra kúszik 161/15 Színeszt, kép Je

fapipa fn Hangh: f—p—p (—)

—pipára

Olcsó (saját készítésű) pipa Az öreg bíró *fapipára* gyűjt 371/8 Knyelvi kliséből *fa* -előtaggal kiemelve Állandó Hat

fáraó fn

—k

(Ókori egyiptomi uralkodó), korlátlan zsarnok *fáraók* vigyázatok 577/1 Megsz Al (Ért)

fárad tn ige

—t

1. (átv) Vesződve, bajlódva, bizonyos munkát kifejtve foglalkozik vmi-vel Állít minden munkás, aki *fárad*, épít, Mindennap szeljen egy kis kenyeret 879/18 Halm, Hajnalra kelt és éjnap egyre *fáradt* 503/9 Párh szerk, szókapcs

2. Kényelmetlenségek közepette, ügyel-bajjal megy, jut vhová Betérhet hozzám, aki erre *fárad* 59/16 Kissé finomkodó Állítm

fáradt mn-ként

1. Vmely tevékenységtől, munkától kimerült (ember, állat) Rendsz Je a *fáradt*, béna, néma magyaroknak Egy új világ harsogja dalait 55/3 Hangh: á—é—é, halm Becézni fog, mint *fáradt* gyermeket 191/8 hasonl, saját klisé, lehessenek egykor én, *fáradt* gyereke, Vándám és bölcs halott 295/19 Hangh: é—á, szemb, metaf, klisé A *fáradt* vándor, ki fölnéz az égre 235/10 Hangh á—á, é—é, saját klisé hajtóm le fejem, Mint *fáradt* vándor 338/14 á ism, hasonl, klisé Egy dalt dúdolnánk, *fáradt* vándorok 458/20 á halm, klisé tekints rám, *fáradt* vándorára az életútnak 937/13 á halm, megsz, klisé Pestig se jutottál el, szegény, *Fáradt*, kopott, dalos vándorlegény 543/8 á halm, halm, megsz, klisé *Fáradt* utas vagyok 141/14, 141/18 saját klisé Az országút elindul bandukolva... tornyokat keresve, *Fáradt* utast és aranypénzt

782/15 Halm szerk, szór, kép, klisé mint az örökre *fáradt* utazó... keres Egy arcot 841/4 Szókapcs, hasonl, klisé, *Fáradt* katonák ti, pihenjete szében 418/18 Megsz A nagy maszk... Süket, vak, *fáradt* és halott 232/17, 233/11 Halm, refrénszerű, megszem Állítm A föld nekik most tágas temető-kert S a vonatok *fáradt* halottvivők 409/4 Szókapcs, párh szerk, metaf Térj meg közénk, *fáradt* eretnek 626/8 Szókapcs, megsz Egy *fáradt* harcost rejt e sír ma 789/1 Megállapító, told Időh-val kiemelve szeretem a *fáradt* lovakat 481/9 Szókapcs a. Ilyen állapotban (lévő ember, állat) Állaph kalandjaitól *fáradtan* a vén Odysseus 183/2 Szókapcs Mint hófehér galamb az este *Fáradtan* enyhelyet keresve 21/8 Ritm b. A megerőltető tevékenység miatt sajátos szerepét csak alig-alig ellátni tudó (test, testrészt, szerv) Rendsz Je Hol verejtéke áldását aratja S hol *fáradt* testét egykor visszaadja 765/19 Párh szerk, saját klisé a rögebgyik *fáradt* testem 1071/2 á ism, klisé mint a régi gyermeke, *Fáradt* kezekkel, úgy vetek keresztet 325/14 Ritm szemb, hasonl *Fáradt* ujjakkal, tört vonóval 158/9 Halm szerk *fáradt* lábam ágyba vánszorog 326/16 á halm, kép Mi már *fáradt* inakkal, lázas aggyal jöttünk 107/1 á halm, halm szerk, saját klisé *Fáradt* inak, vándyadt kedély 177/8 ua. Ráró *fáradt* fejét búsan csüggeszti le 135/1 r halm, á ism, allit, saját klisé az alkony, mint apám idejében Leszáll *fáradt* fejemre 198/4 á halm, allit, hasonl, klisé Mint a kísértetek feljárnak *Fáradt* fejembe verssorok 837/18 ua Egy *fáradt* kar vergődik a kötéllel 342/16 Szókapcs, kép a kezem szelíden, *fáradtan*, üresen Csüggedjen le a földre 385/1 Halm, szókapcs Állaph Üdvözlégly... boldog óra, Melyben *fáradt* szívem pihenni réved el 49/4 Megsz, kép, saját klisé *Fáradt* szívem felett Lidérc libeg majd 481/5 Allit, kép, klisé elhal, mint a *fáradt* szív verése 222/10 Hasonl, klisé *Fá-*

radt szívedbe muzsikált a múlt 533/4 Kép, klisé *Fáradtak a szárnyak* 145/27 Szimb (az öregség nem alkalmas kiemelkedő tettekre) Állítm *Olyan fáradt a vágyunk szárnycsapása* 540/4 á halm, kép Állítm *halálra fáradt lelkem szenvedését Írd mind az ő javukra Istenem* 840/13 á ism, megsz, saját klisé *Egy gazdag lélek kincsét adta néktek... Mindig adott és most fáradt, kopott* 414/8 Halm, szókapcs, klisé, Állítm *fáradt, fájó, félő agyam Bús lüktetésének ritmusa* 842/5 Allit, halm, kép c. Agyonhasznált, ennek következtében végét járó (tárgy, eszköz) Rendsz *Je Méláz az óra... Monoton, ódon, fáradt mutatója* 140/20 Halm, szókapcs, kép *a fáradt csónak vajjon hová ballag* 326/1 Költői kérd, megsz *Üveglelkem kong komor csöndesen, Fáradtan száll a múltba mutatója* 141/8 á ism, kép Állaph d. (ritk) *Huzamos mozgás, tevékenység után megálláshoz közeledő, lassuló (tárgy, jelenség) Mint fáradt meteor csavargom* 57/9 Szókapcs, hasonl *Je fáradtan pihen el ma a vész* 183/12 Kép Állaph

2. (vál) *Olyan (személy), akit az élet sok gondja, baja megviselt, elvesztette életkedvét én már fáradt vagyok, Elbágyasztott az út, míg ide értem* 120/11 Kép Állítm *vágyak torán virrasztva, Fáradt vagyok a vigaszra* 121/20 á halm, kép Állítm *Az ágyra nézek. Almodom. Nagyon fáradt vagyok* 126/18 á halm, megállapító, Állítm *Ó árny! be jó vagy annak, aki fáradt* 203/22 á ism, megsz Állítm *a sápadt arcú, fáradt Brutusok Karjukba dőlnek* 94/9 á ism, halm *Je Adjatok, adjatok, őszi rózsát őszonek, Puhá derékaljat fáradt hegedősnek* 171/4 ritm párh, megsz *Je nagyon fázós és fáradt vagyok* 265/20 szókezdő belső rím. Állítm *azt hitte mind, Hogy ő szelíd, Hogy ő csendes, fásult, fáradt legény* 357/12 Allit, halm *Je Vert ékes művet éktelen csatához... Egy búsuló juhászt is... Ki békés, fáradt, árva, mint maga* 398/22 á ism,

halm, színeszt szókapcs, hasonl, Állítm *egy költő szól ma nektek, Ki fáradt, csüggedt, mint e bús jelen* 433/16 Halm, hasonl, megsz Állítm *És mit akartok a fáradt dalostól* 538/9 Költői kérd *Je Nem volt rossz, sem jó, Csak ember, fáradt* 562/6 Halm, szór *Je (Ért) Én vallom, fájó és fáradt utód* 589/5 Allit, halm *Je Kedves közönség, fáradt emberek, Szomjas szívek, ide figyeljete* 615/5 Halm, megsz *Je Fáradt, unott, szomorú néző, Tudom már* 651/5 Halm, hiányos m *Je Mit néznek ök, a fáradt fényivók* 520/1 Allit, szókapcs, költői kérd *Je a. Ilyen állapotban lévő (személy) Állaph Az üdvösségből mindig kitagadva, Fáradtan léptem csüggesztő utakra* 72/10 Hangh: tt-pt, kép *várja fáradtan az alamizsnát* 796/13 á halm, szór *Ha majd pihenni térhetek Fáradtan, közanyánk ölében, Sirass el* 264/14 Hangh: é-á-á-é, told, megsz *Fáradtan és csalódva százszor S száműzve bús fiatalon... Köszöntelek Forradalom* 519/1 á ism, halm, megsz *Megzendül néha fáradtan, leverten Valami régi, rokkant hegedű* 553/6 Halm, megsz *b. (ritk) Ennek következtében az emberen eluralkodó (érzés) Je Le a völgybe nézz, Ott vergődik a fáradt szenvedés* 44/2 Szókapcs, kép, megsz *elalszol fáradt gyásszal, összefáztva* 48/6 á halm, szókapcs, kép megsz *Halkan zokog a fáradt fájdalom* 513/10 Allit, szókapcs, kép *A házi áldásom fáradt lemondás* 584/15 á halm, szókapcs, kép

3. *Fáradt (1–2) személyre jellemző, fáradtságot tükröző Rendsz Je Rám néz fáradt szemével a legény Félős részvétellel visszaneztek én* 101/3 Allit, párh szerk, saját klisé *fáradt nagy szemével révedezve* 119/5 Szókapcs, klisé *A fáradt, nagy szemek, a keskeny szájak éle* 190/6 halm szerk, klisé *Szomorú, Fáradt szemekkel néznél e világba* 378/2 Halm, klisé *az égi bolygó Fáradt szemével vörösen hunyorgat* 702/3 Ritm párh, klisé *ne bántson a*

bús és fáradt tekintet 678/18 Halm, knyelvi és saját klisé *Fáradt tekintetében Kihuny a vak mohóság* 747/20 Párh, kép *A verejték ült fáradt homlokára* 694/13 Szókapcs, kép *E dalt dúdoltam ott fáradt ajakkal* 129/17 Saját klisé *A dalt fáradtan dudorásza ajka* 576/13 á ism, klisé *Állaph nem ringattad fáradt képet* 444/20 Szókapcs || *Tehenek... fáradt baktatással Elvonulnak* 779/5 á ism, szókapcs **a.** (ritk) *Fáradtságot tükröző (dolog, jelenség) Je A fáradt tájon vár az árva csend* 120/6 á halm, szókapcs, ritm párh, kép *Csodavirágok, miket nem terem Távol Nyugat, a fáradt és borús* 244/24 á ism, szókapcs, halm, szór úgy fáj némasága az öreg, *Fáradt honi határnak* 295/24 á halm, halm, szókapcs, kép *A fáradt földön elhal a dübörgés* 300/5 Allit, kép *Ó azok a hosszú, fáradt délutánok, Mikor bágyadt szívünk vágyakért sóvárog* 237/15 á halm, belső rím (*fáradtbágyadt*), szókapcs, saját klisé *Ezen a fáradt délutánon A koravén ősz bandukolt át* 802/1 á ism, szókapcs, kép, klisé *Szívemben fáradt béke mély, Mint alvó sarki tenger* 23/16 Hangh: á-é-é, szókapcs, hasonl *Köszönt e fájó és fáradt világnak Könnyes szerelme és síró reménye* 847/5 Allit, halm, szókapcs, ritm szerk, kép

4. (ritk vál) Halk, lassú, fáradtságra, kimerültségre utaló (hang, zene) *Je elcsuklik a hang az éjszakában Egy hosszú, hosszú fáradt altatóval* 404/18 Halm, szókapcs *Halálra fáradt hatytyúdal hasítja Keresztül a tavat* 1018/1 á ism, szókapcs, kép *Holdamnak nézlek, hova árva, fáradt Panaszom föl száll és fájó reményem* 937/11 á halm, allit, szókapcs, szór, kép *Fáradt, fantasztikus és beteg zene árad, idegen ilatok és idegen zene* 171/17 á ism, allit, halm, szókapcs *Mint aranyos és ében ampiróra... Olyan e versek fáradt indulója* 237/4 Szókapcs, hasonl

farag ige

-ja, -tok; tam; -va

1. ts Vmely tárgy felületéről apró darabokat levagdalva készít, formál vmit *Rendsz Állítm a parkban Egy fát keresnék, hol szívet faragtam* 485/2 Allit, szemléltető *Hogyan faragtam* 485/2 Allit, szemléltető *Hogyan faragja nagyapám Öreg betűit egy keresztnak* 790/23 Szór a furcsa bálvány, szent fából *faragva* 597/21 Allit, knyelvi klisészerű *Állaph a. (átv is) A heroszt s istent nem köből faragja, De lelkekből* 59/12 Szókapcs, kép *Állítm b. tárgy nélkül*) Ezzel foglalkozik, ezzel tölti idejét *Asztalok, kik fúrtok és faragtok* 757/1 Allit, knyelvi klisé *Állítm Eden, amelynek én is, te is búsan faragva Vagy vígan füttyörészve, polgárai vagyunk* 286/20 Allit, szemb, ritm szerk, kép *Állaph*

fáraszt ige

-otta

ts *Fáradtságot okoz vkinek A hajót fárasztotta a robot* 873/20 a, o, t, halm, szókapcs, Állítm

fárasztó mn-ként

Fáradtságot okozó Szép, büszke, fárasztó, kevély Jéghegyein a gondolatnak 176/13 176/20 Halm, kép *Je*

farizeus mn-ként (költ, ritk)

Képmutató, álnok személyre jellemző (dolog) *Félek farizeus tekintetektől* 752/9 Allit *Je*

fark~farok fn

-át

Az állati test hátulsó, kinyúló része az őz kígyó farkát tapodta 352/21 t+t (—), tényközlő, gramm szerk (pongyola) *Tá*

farkas fn

-ok

(Konkr és átv) A kutyával rokon, szürkéssárga szőrű, ragadozó állat

mint a társait pusztító, azok vesztére törő, nyomorúságukat okozó ember jelképe *Pogányok közt töltött éjet, napot. A farkasok közt járt Gellért, a pásztor* 60/6 Párh ritm szerk Hely és Allaph *Visszhangos jajtól hangos a vadon, Tán farkasok keserve tör élénk, Tán bolygó árnyaké e siralom* 105/7 Szókapcs, párh ritm szerk Birtj *Ember, légy végre ember újra már, Ne ordas farkas és halálmadár* 659/18 Halm, Allítm *Jó pásztorok és bölcs királyok: Sok farkas és holló kóvályog S nem látjuk azt a csillagot* 699/13 Halm Al

Farkas tul

F. Imre érzelmes, romantikus (dal) költő (1879–) 878/c. 961/c

Farkaspál tul

-nak

Családnév vége már a bálnak, Ugy a Pál Alfrédnek, mint a Farkaspálnak 929/15 Játékos ism, írásképp Részesh

fárosz fn (költ, képzet, sejtés)

-ok

Világítótorony szeme, ... Amely lobog, mint távoli napok, Amely ragyog, mint messzi fároszok 340/2 Párh ritm szerk, hasonl Al *Eddig sötét szememben kérhozat volt, Mely a derűs tavaszban elbitangolt, Ma gyászom Fárosz, mely ragyogva ontja Örök lángját* 400/3 Szemb szerk, metafora *Allítm Emberszemek, ti lángok a sötétben, Kis tolvajlámpák és nagy fároszok* 616/6 Halm, szemb, metafora, megsz, *Msz kigyúltak bennem messze fények S ragyogtak földi fároszok gyanánt* 635/20 Allit, hasonl Módh

farsang fn

-ra

Vízkereszttől hamvazószerdáig tartó időszak, mulatságok, bállok szokásos ideje *farsangra egy királyság összedül* 732/16 Tényközlő, kissé nép *Időh Tavasszal húsvét lesz és télen*

karácsony... De előbb farsang lesz itt állapotja 970/7 Szókapcs, homály *Allítm a. Rövid, átmeneti, túlzott tobzódással eltöltött időszak Véres farsang tora van most* 720/20 Szókapcs, meton, képzet Birtj

fásult mn

-an

Érzéketlenné, közönyössé vált, el-tompult, kedveszegett (személy) *Je Egy költő él, fásult, beteg* 335/23, 336/7 Halm, szókapcs *szór ő csöndes, fásult, fáradt legény* 357/12 Allit, halm, szókapcs *A fásult jegyző s zordon szolgabíró Szilaj nótákra zendített* 366/10 Szókapcs, ritm párh szerk *Mindegy az a fásult idegennek, aki ül csak s töpreng napi témán* 446/15 Szókapcs, elítelő a. (Megszemélyesített dolog) *Je E fásult zugban élt fájó vágyak zenésze* 350/21 Allit, szókapcs, meton *Ó hol van már a bús, fásult és léha szellem, A fanyar Budapest* 387/13 Allit, halm, kép, költői kérd, b. (Ilyen állapotban történő cselekvés) *az élet hegedűi Itt gyanta híján fásultan zenélnek* 337/8 Szókapcs, kép Allaph

fatönk fn

-öt

A kivágott fának földben maradt, kiálló része *Mi tisztek körbeültük a fatönköket* 1030/3 ő, t halm, tényközlő Tá

fatörzs fn

-et

A fának a föld feletti vastagabb része *Reszketve lát letört fatörzset mindenütt* 1015/25 t halm, szóbelseji rím Tá

fátum fn (vált, képzet)

Előre megszabott, elkerülhetetlenül beteljesedő, tragikus sors *Vannak arcok, melyeket a fátum Már előre kijelölt magának.* 835/14 119/c, 328/c Szókapcs, megszem Al

fátylas mn

(átv, irod) (Ködtől, páratól, felhőtől) homályos *Je Szép magyar ősz, fátylas magyar ősz* 391/15 Szókapcs, halm, Szemérmes fényű, *fátylas enyhe mennybolt* 748/12 Allit, halm, szókapcs

fátyol fn

-t, -ban; -okat; — a, fátyla, -án~ fátylán, fátylával; fátylait

1. (Női) test, testrész eltakarására viselt, könnyű, lange sál-, v. kendő-szerű ruházati cikk *Al miként, ha hárfa pengene És elfeket elrejtő lange fátýol* 370/19 Hasonl, szór (közölés) *Kebleidről könnyedén lehull a fátýol* 1083/19 Szemléltető, érzéketes a. A gyász jele; gyászfátýol *Minden nap új bánatokat hoz, Új fátýolokat új sebekre* 191/20 Ism szerk, szór (közölés) *Tá Mosolya fátýol, szava dal* 397/7 Párh ritm szerk, homály Állítm Szörnyű dicsőségünk hadd zengjem, éjszínű fátýolt *Fonva a lantra* 455/15 Allit, kép *Tá Az illatos kis selyemkendőt, Mely az én gyászsom fátýola* 878/10 á ism, szókapcs Állítm *ha elborít a síri fátýol, Lengjen körül dalok varázsa* 1071/6 Szókapcs, kép Al

2. (átv, vál) (Levegőben) a tiszta látást gátló könnyű, finom köd, pára, árnyék *Nyugaton rózsás felhők fátýla Hull a fölkelő csillagokra* 7/3 Állit, Szókapcs, kép Al *alkonyatkor ballagtál a ködben, Mely lágy fátýlával a Dunára hullt* 533/2 á halm, szókapcs, kép Társh *Hamuszín fátýolban néz a nap a tájra* 1073/11 á ism, szókapcs, kép Módh *szelíd fátýlával száll a csendes est* 539/10 á halm, szókapcs, kép Társh *esték fátýla ring* 1037/14 Szókapcs, kép Al *barna alkony bontja fátýlait* 666/12 ty ism, szókapcs, kép Tá *Az alkony lila fátýla alatt Tarka teheneke hada* 689/5 a halm, szembszimmetr szerk Helyh *a szentiváni boldog éjjel Szűz fátýlát oldja, bontja széjjel* 32/15 ty-gy-ty, kép Tá a. (átv, ritk) (Szem előtt) fi zikai v. lélektani

eredetű vmilyen változás, amely a látást elhomályosítja *Egy víg majális mámore dereng még, A könnyek fátýlán rózsálló nagy emlék* 532/2 á halm, kép Helyh *Érezted-e ha mámor tarka fátýla Borult szemedre* 693/21 á ism, szókapcs, kép Al *A terek és idők mély fátýolán át A régi Anna úgy tűnik nekem* 294/7 á halm, szókapcs, kép Módh

fátýolos mn

1. (átv, irod) (Felhőtől, finom ködtől, páratól) homályos *a magyar ég is álmos És fátýolos az alkony És fázékony az estve* 209/3 á halm, allit, ritm párh Állítm

2. (átv, vál) Tompán, nem tisztán csengő (emberi hang) *A hangja fátýolos az ősi bútól* 695/10 Ritm (jambikus sor) Állítm

faun fn (mitológiai, képzet)

-nal

Erdőben, ligetben tanyázó, férfi istenség részeg *faun a zöldbe hempereg* 519/24 Szemléltető Al *Erdei nimfa, forrási najád A víg faunna kelletti magát* 766/6 Párh, szemléltető Társh v. Részesh *E nimfa, mely faunna in-cseleg* 1026/20 n halm Társh

Fauszt tul

-nak; -od

Goethe híres drámai költeményének főhőse azt mondok és ez gentlemanlike, *Mit Fausztnak Margit, hogy: Szeretlek Henrik* 945/10 Hangh: i-a, a-i, játékos Részesh *Öreg Fausztod rád vár, jer, remény* 489/12 Meton, megsz Al

fauszti mn

Fausztra mint a boldogság után sóvárgó emberre jellemző *fauszti vágygal távolabb török* 385/20 Szókapcs, metaf, képzet Je

favágó fn

Fakitermelő személy *Ez óriásra... A Végzet, ez a vak favágó, rásuhint* 1015/23 a ism, allit, metaf Al (Ért)

fázék fn

-kal

(Ütésre) kellemetlen, érdes hangot adó edény *E műzsa már jazz-bunddel dolgozik... Repedt fazékkal és kongó kolomppal* 751/15 Knyelvi klisé, rosszalló Eszköz

fázékony mn

Lehüléstől összeborzongató, megremegető *És fátyolos az alkony És fázékony az este* 209/4 Allit, ritm párh, meton Allítm

fázik tn ige

-ol, -nak; -ott; -ni

1. (Személy, megszem tárgy) egész testében kellemetlen hideget érez Állítm *Fázom* 127/5 Tényközlő, szürkítő *Magduska ma fázik A mackó meg ázik* 957/9 Ritm párh, játékos *Uri vadászáton nem fázik a hajtó, És új választáson választ a választó* 971/19 á halm, (szineszt) párh || *Rákóczi hársfái) Őszi zimankóban úgy fázna, remegnek* 1073/15 Halm, megszem a. Megnevezett testrészét hidegnek érzi *Fázik az ujjam* 908/16 Tényközlő, érzéketes, szürke Állítm b. Kényszerűségből gyakran hidegben van, szenved a hidegtől *Boldog Petőfi, ki éhezve fázol, De végig melegít egy szent lédércláng* 443/17 Szókapcs, szemb, megsz, Állítm *Tizennégy őszén árokban hevert... Fázott, ázott és éhezett* 521/7 á ism, halm, knyelvi klisé Állítm *Köszöntelek... Kik írni, ázni, fázni, éjszakázni A küldetés lázával jöttetek* 466/11 á halm, halm, knyelvi klisé Célh

2. (átv) (Váltakozó érzelmek közt hanyódó lelkiállapotban) kellemetlen, szorongó érzés, borzongatja Állítm *Fázik a lelkem, érzi a deret* 147/10 Szókapcs, saját klisé *fázott a lelkem és vívott agyam* 413/10 Szókapcs, párh szerk, klisé *Mi vonja vissza még egy pillanatra Bús lelkemet, amely halottra fázott* 234/19 Szókapcs gramm (vonzat), klisé

fázó mn-ként

-n

1. Olyan (személy) v. megszem tárgy), aki egész testében kellemetlen hideket érez *Mély udvar, fázón hány-szor néztelek* 95/6 Hangh: á-o, szókapcs, megsz Állaph *a fázó nyárfák baljósan susognak* 702/6 á halm, allit, szókapcs, kép Je a. hsz-ként (átv) ritk A fázáshoz hasonló, kellemetlen, szorongó, borzongató érzést keltve Állaph *Kopottan, fázón ünnepel Kelet* 91/23 Halm, szókapcs *a nap tétova világa Csak haldokolva és fázón onson* 222/18 Halm, szókapcs, kép *ázott lelkünk fázón összeborzad* 238/3 Belső rím, kép, saját klisé *bennem fázón megborzong a lélek* 722/4 Szókapcs, kép, klisé *idegen rögre fázón mint borul* 297/21 Szókapcs, szór

fázós mn

-an

1. A hideget nehezen tűrő, fázékony *Az ujjai oly fázósan remegnek* 416/15 Hat-val kiemelve Állaph *A varjak fázós ázottan kerengnek* 525/9 á-ó (o) ism, szókapcs Je a. (átv is, ritk) Ilyen személyre jellemző, ilyen természetű *Én nagyon fázós és fáradt vagyok* 265/20 á, ism, Állítm *Ti fázós lelkű emberek* 56/14 Szókapcs, kép, megsz Je

2. (átv, ritk) A borzongás, didergés érzését ismételtén felkeltő Merész, meton szókapcs, Je *Fekszik a fűnek fázós szőnyegén* 201/2 Allit *fázós ébredést hoz nekem mind a reggel* 216/26 *A kandalló varázsa Melengeti a fázós bánatot* 306/18 *Idegen ősz fázós, öreg avarában* 345/12 Szineszt halm *Ködös, kopott, táj, fázós, idegen* 367/13 á ism, halm, szór *Magányos este, fázós és beteg* 370/1 á ism, halm, szór *a borús mennyország Fázós esője hull* 393/7 Ritm párh *homályos, álmos, fázós, alkonyon* 530/15 á halm, halm *Mi bánt ma úgy e fázós, őszi éjben* 633/22 á ism, költői kérd

fázva hsz-ként

A *fázik* i-vel kifejezett állapotban Állaph

1. (vö. *fázik* l.) *Jászoli almon Hol mosolyogva és fázva az éjben* 269/20 Szineszt halm *Rájuk gondoltam fázva és remélve* 348/7 ua. *Ma fázva látja a magyar telet* 477/14 Belső rím a. (vö. *fázik* l. b.) Állaph *Bús őszi éjben törtetsz ázva, fázva* 138/5 Szimmetr halm, knyelvi klisé *megalázva, fázva Kószáltál* 694/5 á halm, halm, belső rím

2. (vö. *fázik* 2.) Állaph *Magunk ülünk fázva, fájva* 614/19 Halm, belső szókezdő rím *sóhajtasz fázva, félve* 825/2 Hangh: á-a, é-e, allit, halm

feák fn-ként

-ok

Nemzetség-,népfajta az *Odysszeiá*-ban *Circé zöld szeme, feákok bora* 183/26 Ritm Halm Birtj

február fn

-ban

Az év második hónapja *Tizenkét hónap lesz ebben a szép évben, Februárban huszonnyolc nap egyvégtében* 970/6 Ism szerk, szürkítő, tréfás, gúnyos Időh

fecseg tn ige

(ritk) Madár folytonosan csiripel *Két esett veréb álmosan fecseg* 27/18 Szókapcs, belső rím, élénkítő Állítm

fecsegő mn-ként

-n

Olyan (személy), aki állandóan haszontalanságot beszél *Félszegen és fecsegőn tüntem szemeidbe gyakorta* 18/25 Allit, halm, szókapcs Állaph

fecske fn

fecskék

A verébszerűek családjába tartozó, hosszú szárnyú, villás farkú madár Al (Ért) *Ti kóbor fecskék, Rómába menők* 66/13 Szókapcs, szór, megsz Vi-

har a riadónk, reményeink a fecskék 132/2 Párh szerk, metafora *Megülsz szívmemben, mint fecske faágon* 590/11 Allit, hasonl *Feje fölött a nyárfa is magyar A fecske is* 618/14 Allit, halm, szór (közölés) *A csicsergő Fecske mind ereszre roppen* 676/25 cs ism (hangut) *A tűnő ifjúsággal messze mennek Az örömek és búcsút énekelnek, Mint ősszel a fecskék, a költözők* 686/7 Szór, hasonl *elmennek már a fecskék És elmegy a pénz is* 909/5 Ism párh szerk, tréfás *Fecske madár az égen Vigy el egy vallomást* 950/11 Knyelvi klisé-szerű (vleg, szándékosan banális) *Mikor a fecske rak dalolva fészket, Mikor a föld virága újra temető* 1044/15 Allit, ritm párh

fecskesereg fn (Hosszú, e halm)

Fecskék nagy csoportja, csapata *Kék égen fecskesereg csicsereg* 1021/11 cs ism, belső rím Al

Fedák tul

Hirhedt és divatos színész nő a század első negyedében *láttam Fedák Sárít* 897/20 Képzet (jelképes káromkodó klisé is) *Tá Fedák Sári libát gázolt a réten* 899/9 Hangh: á-i, i-á (hangut is) *Al Oda van a Fedák Sári, Illetőleg Sári Fedák Gyilkos autója* 899/14–15 Játékos ism Birtj *amikor a Fedák Testére írt szerep oly fényesen bevált* 934/1 Allit, játékos rím Birtj

fedd ts ige (vál)

(Helytelen cselekedete, vmely hibája miatt) bíráló, rosszálló szavakkal illet, dorgál, korhol, pirongat *Szabó Dezső dicsér, Pekár nem fedd* 952 Halm, szembe szerk, gramm (tárgy nélkül ritk) Állítm

fedél fn

(átv) Olyan hajlék, menedék, mely védelmet, otthont nyújt *Vár mind-egyikre egy táj, egy fedél* 105/21 Ritm halm, meton Al

fedélzet fn

-en

A hajtótestet borító, vízszintes felület nézi a fedélzeten állva A hideg fényű, sarki csillagot 55/8 Tényközlő, Hat-val kiemelve Helyh

fegyver fn

-t, -rel, -hez; -e, -ét, -ében, -ünk, -ük

1. Ált támadásra v. védekezésre, testi sértés okozására, emberi élet kioltására alkalmas, főleg katonai, harci eszköz „Le a fegyverrel! Én megyek!” 68/19 Párbesz, szinekd (dárda, tör helyett) Hiányos m, Sz-szerű Állandó h Caesar Augustus aranyos mosollyal Zárta be Janust, Mars fegyvere rozsdás 269/6 Szimb szerk ('nincs háború'), gondolatism Al Áldd meg a fegyvereinket, ó Asszonyunk, Mária 406/3 Megsz Tá Harsogj újra komor ember-szót: Mindenki a fegyverhez, rikolt-sad Idézet, (vezényszószerű), hiányos m Állandó h A nazarénus, ő az Ur szolgálja, Ki fegyvert nem fog a hon védelmére 1058/14 Allit, knyelvi klisé Tá Diadalra mentek hadverő leventék, Fegyverük acélát labancságra fenték 1073/22 Költői klisészerű (Vörösmarty), régiesítő Birtj a. Leteszi a -t 'megadja magát' Békét kötöttem sors-sal és világgal, Letettem én a fegyvert csöndesen 577/5 (Gondolat) párh Módh-val kiemelve.

2. (átv) A társadalmi, szellemi harc eszköze Az emberért megyünk mi küzdelembe, A fegyverünk: tudás és szeretet 528/2 Metaf Al A haladás elé áll vak keményen, A kegyelet és hűség fegyverében 737/23 Szókapcs, metaf Eszközh v. Állaph Tudás és munka fegyverét emelve 993/25 Szókapcs, metaf Tá a. (konkr és átv) (1.+2.) Acél a hangunk és acél a kardunk, E két fegyverrel szebb jövőbe tartunk 1006/10 Egyesített kép Eszközh

fehér mn és fn

1. Olyan színű, mint a frissen hultott, tiszta hó Rendsz Je Fehér kendő

fején 165/9 Allit, tényközlő, tömör, hiányos m, saját klisé Fehér kendőt terít lelkemre a remény 201/17 e-é ism, klisé, kép fehér kendővel int a régi otthon 473/25 Klisé, kép Egy fehér kendő: szerelem 643/9 ua. Arany topánban és fehér selyemben 154/25 Ritm párh, saját klisé Arany szegéllyel és fehér selyemben 189/2 ua. Fehér gyolcsban, setét éjben 507/1 Ritm szemb Az inget most férje mossa... Fehér leplét a hab elkapdossa 894/19 Szándékos, ironikus költői klisé (Arany) Fehér köntösben és piros sebekkel 193/15 Ritm szemb Fehér ruháját rája adták 352/15 Tényközlő fehér és rózsaszín Gyöngy és selyem ruhája Mosolyog 357/5 Halm, kép Fehér szemfedővel, Fekete halállal 322/15 Ritm szemb Hintsen utadra mindenütt a végzet Fehér rózsákat, szép, fehér leány 24/12 Ism, szineszt párh, saját klisé (vö. 3.) Fehér rózsákat nyújt felé fehéren 181/3 ua. A nagy üvegház dús virágai Fehérek mind... Fehérek, mint a szép megölt szívek 186/11–13 Ism, hasonl Fehér virágok, halódó virágok 186/24 Ritm szemb, refrénszerű Egy fehér rózsát e mély kútba hintett 454/21 Ritm szemb Őszi rózsza, fehér őszi rózsza 31/12 80/15, 81/6 Költői és knyelvi klisé (népd) a dervert őszirózsák Halálosan fehérek 558/18 Szókapcs, homály Állitm Forradalom fehér virága 522/19, 523/1, 523/6, 523/11, 523/16, 523/21, 524/1 Allit, refrén Fehér vattába bepólyálva gonddal 407/6 Tényközlő, told rügyet havaz, fehéren fakadót 539/16 Allit, szór Állaph Az öreg tél... fehérre fest minden színt 695/13 Allit, kép Állaph A sárga, fehér, fekete sereg 672/3 Allit, halm fogaid fehér sereg. Bíbor szalag az ajkad 1046/22 Allit, párh, kép mint a sírból a fehér halottak 495/21 Meton (fehérbe öltözött), hasonl Karlócai zsinat Kivirult hajnalra, Piros pópa, fehér pópa 896/21 halm, ism szerk, meton A: barna, E: fehér, I: bíbor 1040/1

Szókapcs, halm, Állítm a. A béke jeleként felmutatott ilyen színű (zászló) könnyű lesz majd Fehér zászlóval visszatérni Piros sebbel, jaj, mi szép Zöld fűre hullni 363/7 Szemb szerk Je **b.** Ősz, megöszült Piros a hajnal neked is, Fehér lesz egyszer fejed is 479/8 Allit, játékos szemb Állítm Hadúr fehér szakállát simogatta 39/23 Hangh: a-u, e-é, a-á Je Szürke sereg fehér tábornokokkal 169/6 Szemb, homály (vonatkozhat az öltözetre is v. hajra) Je **c.** Hóval fedett, havas Rendsz Je várni fog fagyos, fehér telekben 372/26 Allit, szókapcs, halm, kép Fehér fejével vár a Fuzijama 1041/10, 1041/16 Allit, kép, refrénszerű Jön a tél is ... És fehér lesz és fehér lesz És fehér lesz majd — a hús-vét 925/17—18 Játékos ism Állítm A fanyar fagy ömlött, áradott, Fehér puszták után más fehér pusztá volt 1014/10 Ritm ism Golyó, patron, sörét hull a fehér mezőn 1014/19 Homály (vleg tiszta, érintetlen is) **d.** (átv is) a. és c. együtt Je a fehér kereszték Nagy békessége integet felénk 644/15 Allit, kép Az ég szép csöndesen fehér halált adott 1015/6 Szókapcs, homály (vleg. 3. is) **e.** -aszta: közös étkezésre szolgáló, terített asztal Je Piros borok a fehér asztalon 525/16 Szemb (vö. 2. is) Fehér asztal 262/c Boldog révem a fehér asztalok 262/9 Kép

2. A hozzá hasonló, ill. vele egy nembe tartozó dolgok színéhez viszonyítva világos színű Rendsz Je Emlékeztek Emesére, Arany gímre, fehér ménre 583/22 Ritm halm vén őszám ... Fehér lovak szügyébe kést döfő 584/20 Gramm szerk (Tehenek) Feketén és fehéren kocognak 779/7 Allit, szókapcs Állaph Látok ... Fehér madarakat lebegni neszten 171/20 Tényközlő, told által kiemelve, Gramm szerk (kettős Tá) Mint a viharban a boldog, fehér sirály 514/22 Halm, hasonl Fehér galambok fekete városban 615/c Allit, szemb, klisé (idézet) Fekete város ormai felett Fehér galambok

615/16 ua. Fehér hattyút fekete tóban 717/21 ua. Fekete városban fehér torony látszik 166/22 ua. Fekete hantok és fehér kereszték 638/25 ua. Fehér-fekete hadsereg, Győzelmesen jönnek a könyvek 977/10 ua. Fehér kövek közt mély nyugalmú béke 696/7 Szókapcs, kép Fehér tetőd felém ragyog 136/16 Allit, ritm szerk, megsz a házak, A csöndbe bámulnak komoly fehéren 782/3 Szókapcs, kép told által kiemelve Állaph A házak álmodók, Fehérek, csöndesek 182/8 Halm, színeszt szókapcs, kép Állítm Szomorúbb volt, mint száz temetőkert Az a fehér és csöndes palota 508/8 Halm, szókapcs, szór, kép Fehér mezőket is hágy, csillogó fehér mezőket 721/9—10 Ism a sárga vizek lassú, mély zenéje Ringat valahol egy fehér hajót 244/10 Szemb, kép (Felhők) A semmiből bukkannak föl fehéren Vagy komoran 722/17 Allit, színeszt halm, kép Állaph nézhessem ... A füzesek mély bánatát az éjben, Nyárfák ezüstjét fekete fehéren 501/10 Allit, halm szerk, homály, gramm szerk (vonatkozhat a szemlélőre v. a nyárfákra; vleg az utóbbi) (Je értelmű) Állaph A reggel, mint a tej, fehér 424/3 Sz-szerű hasonl, szór Állítm a. A megszokott bőrszín-nél világosabb színű (bőr, testrés) Je Az asszony teste, a fehér 115/16 e halm, szór Kezem fehér kezében reszketett 89/11 e halm Fehér karodra forr ma csókom 147/19 Allit, kép, saját klisé Fehér karod kivillan 1083/17 Kép klisé || (Az albatrosz) Fehér, nagy szárnyait borzolja betegen 1018/11 Halm **b.** Sápadt, sápadttá vált, halovány bőrrű, arcú (ember) Fehér színű ajkán ijedt zavarban Félelmesen vonaglott a beszéd 41/11 Allit, kép Je Némán, fehéren állottak a párok 114/10 Szókapcs, halm Állaph Fehér lesz szóke márkik arca 155/19 Szemb Állítm Fehér az arca, mint a hold, ruhája csukaszín 400/23 Párh szerk, hasonl Állítm **c.** Élettelen arca békés és nyugodt fehér 422/7 Szókapcs, halm Állítm

d. Színtelenül fénylő, csillogó *Ti lelked, akik fehér fényben égtek* 143/21 Allit, kép *Je sírva csókoltam fehér porát* 113/16 Szókapcs (vleg az alföldön gyakori, a napsütésben fehéren csillogó szikes talajra gondolva) *Je Hulltak a hervadt csillagok Fehéren* 532/9 Szókapcs, kép Állaph e. *A szokottnál világosabb, a sarkvidékekre emlékeztető (éjszaka) Fehér éjszakák* 241/c Költői klisé (Dosztojevszkij) *Je Meteorok a fehér éjszakába: Suhanjatok* 110/14 Szór, megsz, klisé *Je nem nézem a rámragyogó jövőnek Kék csillagát a fehér éjeken* 241/24 Szemb, kép *Je Talányos éjszaka . . . A temetők fehérek* 297/4 Szókapcs, kép Állítm

3. (átv) Erkölcstiszta, lelkileg tiszta, ártatlan *Ha menni kell – fehéren és mosolygón, Mint hulló csillag – úgy suhanj az éjbe* 24/17 Halm, kép megsz Állaph *A szép, fehér Ophélie* 25/24 Halm *Je Fekete hídján a halálnak Fehér szűz jött az életembe* 378/15 Szemb *Je Szívem fehér volt, mint ama virágok* 74/2 Hasonl Állítm *Ó, ily fehér még nem volt eddig ember* 148/14 Felk Állítm *Cloé fehér nevével* 164/15 é halm, szókapcs *Je Fehér rózsákat nyújt felé fehéren* 181/3 Allit, szójátékos ism *Je, Állaph Fehéren éltél, mint Jordán hava* 196/16 é halm, Szókapcs, hasonl, megsz Állaph *fehér volt még a lelkem* 213/11 Szókapcs, kép Állítm *Fehér szépségek tisztasága Ragyog szívemben* 229/1 é halm, szókapcs, kép *Je boldog Szűzanya, Te fekete-fehér* 295/2 Szemb, megsz, szór *Je Fehér leányálmok* 956/7 Szókapcs, kép *Je büszkén úgy ragyog S fehéren, mint az angyalok* 1032/20 Halm, szór, (közölés, hasonl Állaph a. (konkr és átv) Nemcsak színében, hanem erkölcstiszta, erkölcsi tisztaságot tükröző *a fehér boldog nyoszolyában* 159/7, 159/15 Halm, refrénszerű *Je Ott áll a szobra fehér csendesen* 180/21 Szókapcs, homályos gramm szerk (Állaph értékű) *Je Mikor fehérek még a remé-*

nyek, Mikor bárányok még a fellegek 241/3 Allit, ritm párh Állítm *nem borít el a fehér remények S fehér virágok csendes zápora* 241/19 (Belső és külső tulajdonság) szemb *Je el ne feledd, Hogy várni kell az éjben, Fehéren és kevélyen* 273/9 Halm, szókapcs, belső rím, saját klisészerű szerk Állaph *Rám vár szelíden és fehéren* 546/11 ua. *mi boldog hallgatók, Mi fehér oltári virágok* 228/2 Halm szerk, kép *Je távol táj, hol fiatal fehéren Az élet kacagó volt és világos* 274/4 Allit, szókapcs, kép Állaph *Ott lelték kéken, fehéren Őt* 405/21 (Külső és belső tulajdonság) szemb Állaph *Zászlóm fehér volt, szűz, szelíd selyem* 480/18 Halm, kép Állítm *Nem vérzik már piros lón, Fehér bimbó sebem* 612/13 Szókapcs, szemb, szór, *Je Ők jártak nálunk, boldogan, fehéren Az édes, bús kísértetek* 717/15 Halm, szókapcs Állaph *fehér, félénk Tündérsereg lejtve jár* 935/11 Allit, halm, szókapcs, kép *Je || Sok hó esett le tegnap éjjel, Szűzen, fehéren, hidegen* 913/2 Halm, szókapcs Állaph b. (átv) Az illetet nem sértő, szelíd, ártatlan tartalmú (vers) *Az égerfák alatt folytak a tréfák, A piros borok és fehér szonettek* 155/4 Színeszt szemb *Je c. (átv) Csendes, békés, békét tükröző Most alszik az Őr békéjében, Fehér sír fekete éjben* 111/15 Allit, szemb *Je Nagy századok során pihent Fehéren, csendben és nyugodtan* 407/16 Színeszt, halm, szókapcs Állaph *Emlékük . . . melegít, mint kandalló a télben, Derűs szelíden és örök fehéren* 497/16 Ritm párh, saját klisészerű Állaph *fekete éjben, földi mélyben Örök nyugodtan és örök fehéren Pihen* 525/13 ua.

fn (Csak birt szaggal)

-e, -je Fehérség *Házak fehérje színte ég a napban* 516/13 Gramm szerk (ritk) *Al Virágshirom fehérre, puhasága Villog, vakít* 937/17 Halm, szókapcs, kép Al

Ö: hó- -, holt- -

Fehér tul

F. Anna, F. László közismert népballada szereplői (vö. M. népkölt. II. 1955.) 80/c, 80/14, 81/1, 81/14, 81/19.

fehérkarú mn

Olyan (képzelt személy), akinek karját (és testét) fehér csíkokkal szokták ábrázolni *rózsásan várja a fehérkarú halált* 258/20 Szókapcs Je

fehéreké mn (ritk)

Fehér és kék színű *Fehéréké csíkos köntösükbe jártak* 508/17 Halm Je

fehérlík tn ige

-lett

Fehérnek látszik, fehér színfoltként

hat Állítm *Az esti szürkületben Fehérlík még az abrosz* 208/2 Szemb Szegény, *vert állat nyerített s a száján A hab fehérlett* 710/13 Párh, belső rím

fehérség fn

A fehér (1.) mn-vel kifejezett tulajdonság Al *A szivárványszínt fogadó fehérség* 51/14 Allit, szókapcs, kép Al *a nagy fehérség oly sötét* 105/2 é halm, szineszt szemb Al *az örök fehérség nőve nő* 105/11 Hangh: ö—é—ő, szókapcs, megszem, saját klisészerű *hull a hó és nő, nő a fehérség, Örök görögség arany napja szépen világít* 735/8 ö, é halm, belső rím, klisé

ОТРЫВКИ ИЗ СЛОВАРЯ ЯЗЫКА ПОЭТА ДЬЮЛЫ ЮХАСА

Л. Бенкё

Автор публикует сто статей из готовящегося словаря языка.

PROBE AUS DEM JUHÁSZ-WÖRTERBUCH

von

L. BENKŐ

Es werden hundert Wortartikel aus Verfassers in Vorbereitung stehendem Juhász Gyula-Schriftstellerwörterbuch als Probe gebracht.